ŠIAURĖS ATĖNAI

2010 m. liepos 16 d. Nr. 27 (997) ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

Sandros Bernotaitės proza — p. 3

Laimanto Jonušio skaitiniai — p. 6

Ana Achmatova lietuviškai — p. 7

Iš Algirdo Žemaitaičio giminės istorijos — p. 11

Iš etiudų albumo

AUDRIUS MUSTEIKIS

Nilas Nilas

Žurnalisto pasaka

Sielos grynuoliai ir yra sunkiausiai išnarpliojami kazusai. Jie plasnoja ten, kur garsas sveikina liniją, spalvingos dėmės gražiai lygiuoja penklinėse ir žvaigždė žvaigždei sako *ei*.

Kaip antai ne šios žemės dvasia Liudas Truikys (LT), įdvasintų žaidimų žaidėjas. Bet nė viena iš šių priežasčių nekliudė jam pavydėtinai sumaniai ir sukriai lipdyti žemės gyvenimą kaip kregždės lizdą – ant aukšto kalno, netoli stoties.

Padangių kregždutė nusileido į žemės purvą, kad iš jo sukrėstų savo pasaką, kur garsas smelkia linijas, kur linguoja sopranai, o daiktai ir daikčiukai nėra vien grynosios idėjos.

LT apsigobė ne menkesne prabanga nei Maironis. Apsistatė kaip Pliuškinas – rodos, taip sakoma.

Pokariu vaikiščiai į jį kaip į retą eksponatą svaidydavo akmenukus. Jis iš tiesų buvo iš kitų sferų, gryna dvasia. Ir dar niekad visi jo rytietiški niekučiai neatrodė tokie beprasmiai. Visi kailiniai, visas tas įvaizdis.

Kilimo juk neatsikąsi. Negurkštelėsi. O gal vis dėlto jis sriūbteldavo – Nilo vandens. Nebijojo.

Vaistažolių arbatos baiminosi, kad toji neišklibintų vaizdinių, nesudrumstų galių, nepertrauktų žvaigždės, tariančios kitai magiškąjį *ei*. O rytietiški niekalai neklibina, nedrumsčia. Jie privalo būti – kad būtų tik niekai, niekučiai.

Vaikiščiai žinojo, kad aplink tą keistuolį spiečiasi Nilo gyvačiukės, sruvena smilkalų srovelės, vėduoja stručio plunksnų vėduoklės.

Jis ilgai ilgai rinkdavosi. Ir išsirinkdavo – Verdi, vėl Verdi. Kad tekėtų Nilas.

Ir Nilas tekėjo, ir smuikai vinguriavo panašiai vingriai.

Jis Violetai išpūtė suknelę kaip balioną, iki keistumo. Ir Violeta tapdavo auka. Ir Toska tapdavo. Visos jos tokios.

Užaugę vaikiščiai ims šį tą nusimanyti ir apie muziką, ir apie niekučius. Taip, jie svarbūs. Užaugę jie netgi svajos apie namų ant aukšto kalno penklines. Ir susimąstys, kaip smuikai moduliuoja abiejų – Aidos ir Amneris – sielvartą. Nusimanys netgi apie grynąjį protą ir grynąją dvasią.

Supras, kaip visos tos moterys troško teisingumo. Aida, Violeta, Toska. Gal net taip pat kaip jie – svaidydami akmenukus.

P. S. Kažkaip panašiai – raizgiai – pasakojo vienas anų vaikiščių, seniai užaugęs ir jau nusenęs. Jis keletą kartų pavartojo žodį *keistas*, *keistuolis*. Jis pats buvo atgailaujantis keistuolis. Bet keisčiausia yra žurnalisto dalia. Amžinas „gyventi, kad papasakotum“, amžinas „gyvenk ir neužmiršk“, amžini varlės optimistės judesiai pieno puodynėje.

Moterų litanija

Vienos vafliai, pirkti Minske, iškepti mieste, kur nusižudė Marina Cvetajeva.

Vafliai skanūs, iškepti su meile ir konservantais, visko netgi per daug.

Vafliai Vienos, bet primena florentietiškas naktis, kurias reikia išsiaiškinti.

Tuojau!

Per spiritizmo seansus, pavasarį, iš poetų dažniausiai ateina Marinos C. ir Salomėjos N. sielos.

Žodingos, pilnos ištarmių, pamokymų ir išaiškinimų.

Jos ir tose erdvėse rašo.

Tik truputėlį prasčiau.

Paprasčiau, aiškiau, naiviau. Tiesą sakant, daug prasčiau.

Bet aiškumas – ant keistų aistrų ir laikosi pasaulis – visiems neprošal.

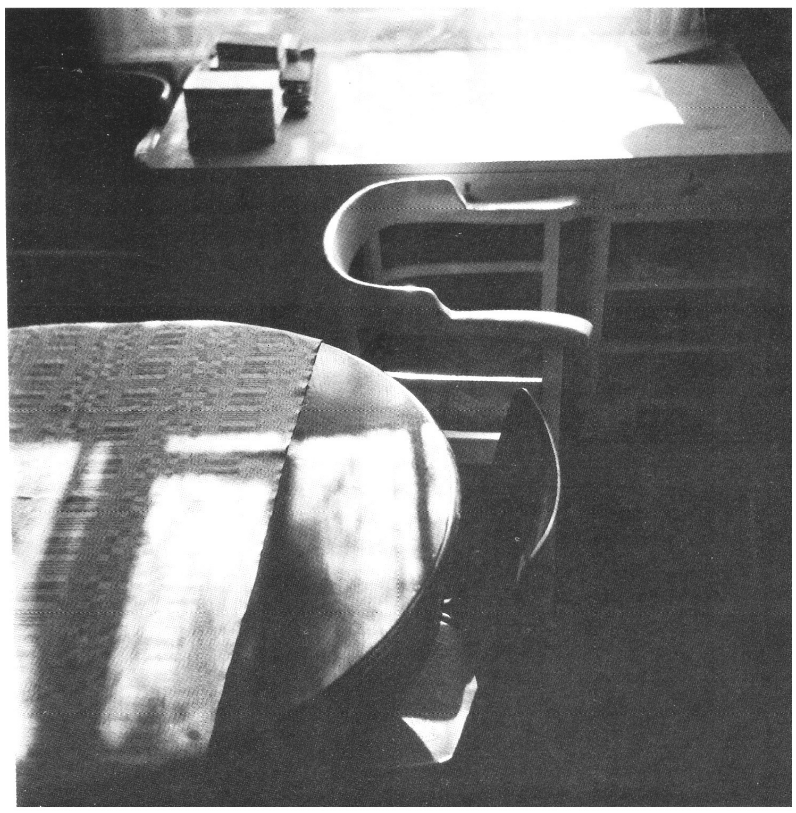

Andrius Surgailis. Iš ciklo „Šviesa“

Mano mylimiausias bulgaras

Tegu nepaaiškėja, kad iš tiesų jis atvažiavęs iš Kalnų Karabacho. Tegu nepaaiškėja, kad romanų siužetus aš sugadinu – sunaudoju etiudams. Etiudams!

Šitas – apie tai, kaip mes skynėme rožių žiedpumpurius. Taip taip, Bulgarijos rožių. Vis mažiau kas jas augina. Pasaulis nyksta ir traukiasi ir vis mažiau kas ryžtasi saugoti jo pilnumą. Mano bulgaras toks. Teisusis! Būtų vienas iš Sodomos / Gomoros teisuolių (keistuolių) trejeto.

Rožių spygliai duria į erdvę ir ji nebesitraukia, sklinda į aukštį ir plotį.

Jau neprisimenu, kuris pirmas prajukom: jei rožė yra rožė yra rožė, tai ją auginti yra oi kaip yra sunku.

Sunki ankstybė, sunku, nes spygliai spygliai kaip vinys vinys vinys... Kas visą pavasarį tampo savo ir svetimas naštas po spyglių tirštumyną, tam turėtų būti atleidžiamos net Sodomos / Gomoros keistenybės.

O aliejaus nori visi.

Juk juo sutepami išsiderinę širdžių mechanizmai. Po visų darbų. Pliusai sujungiami su minusais.

Mano bulgaras kilsteli pintinę, sujuoduoja bamba, suraudonuoja piratinės „Hugo Boss“ trumpikės. Tikrai nieko daugiau.

Senutė rožyno savininkė verda ir kepa. O deserto bus tiekiamas rožių lukumas. Ak, sakau, aš pažinau pusę Bulgarijos. Senutė savininkė mįslingai šypsosi, mįslingai murma: Orfėjas buvo bulgaras...

Gželės keramika

Pripuoliau prie lentynų ir išsirinkau vieną brangiausių daiktų – blyninę.

Per Užgavėnes prasiverš ilgesys ir aukšti aikštingi balsai apteps blynus kaip balzamas. Padažas.

Bet aš dar nežinau, dar tarp lentynų. Kalnai blynų kada nors apsivys apie taliją ir žemė dar labiau trauks, tas meilus molis.

Šventė, kuri ne visada su tavimi.

Nuo lentynų reiks nusisukti ir su brangiais ryšuliais bildėti tolyn, atgal.

Žemės syvų pasaka. Bet kada nors aš imsiuos darbuotis ir dėl dangaus pilietybės.

Pasaka apie karštį, bet kada nors dar paseksiu baladę apie vaistingą vėsą.

Į Žirmūnus taip toli

Nušvilpavo besipuikuojantys vaikinai, nukniaukė besipjaunančios katės. Tylu. Vargšė mano eisena. Ir ji subyrės, išsitrins, nusiplaus. Nuo visų paviršių. Nuo Žirmūnų. Naktis. Miega mikrorajonas ir mano namas ant smėlio. Mano triumfo bokštas, širdies lobynas. O, jei galėčiau gyventi iš naujo. Negailėčiau palangių pomidorams. Negailėčiau panagių nuo balandžio iki spalio kišti į dirvą. Tai, ką sakau, yra tikra tiesa. Sukčiau ir sukčiau šiltadaržių rylą. Ir pastebėčiau viską, ko neparodo pavasaris.

A. Mickevičiaus slėnyje

A. Mickevičiaus muziejuje Vilniuje buvau apkaltintas, kad kalbu su lenkišku akcentu.

Aukštaitis nuo Tauragnų! Bet, matyt, tai dėl A. Mickevičiaus.

Kad būčiau jo vertas. Arba dėl kitų įtartinų priežasčių.

A. Mickevičiaus slėnyje Kaune iškilo pavojus paklysti dėl rūko.

Nuo jo sudrėko garbanos. Blogas berniukas. Blogos garbanos.

Viena Girstupio žibuoklė rausva kaip muilo burbulas.

Kita balta albinosė. Laumių išauginta įpinti į garbanas.

Teks pabūti tuo Faunu. Eilė atėjo. Prisiartino tyliai.

Kaip grobti Džildos slenkančių niekšų choras.

Tyliai tyliai, kaip Nemunėlis kad teka.

Žibuoklės ir garbanos – tarsi iš medalionų. Marilės abrozdėliai.

– Kam tos žibuoklės?

– Kalbai nukreipti.

– Kam tas rūkas?

– Poetams įkvėpti.

Šuo, kuris įlipo į autobusą

Pro juodą trumpaplaukį kailį išsišovę šonkauliai ima smarkiau kilnotis, nes šuo staiga pradeda giliai alsuoti ir kosčioti, iškišęs liežuvį. Atsitupia pakumpęs, išsišovusiom mentėm ir bando atgauti kvapą. Kai kiek atsigavęs mėgina paeiti, susipina kojos ir jis virsta ant šono. Kailis jau seniai pražilęs kuokštais. Jei kas nors praeina pro šalį, suviauksi, lyg raudotų, nes nebeturi jėgų bėgti iš paskos. Mažą šunį dusina senatvė.

Anąkart jis dar palydėjo mane į autobusą. Nedažnai parvažiuoju į kaimą, bet jis visada mane palydi, kartais ir pasitinka pusiaukelėje, nežinia iš kur nujautęs, kad parvažiuosiu. Tada traukiam kartu – basos mano pėdos kelia šalikelės dulkes, plaukai švysčioja saulėje, o pažemiu bidzena juodulys kreivomis kojomis, visada nunarinęs snukį, uostinėdamas pakelės akmenis.

Tad anąkart laukiau autobusų stotelėje ant suolelio, pasislėpusi nuo kaitros, o jis šmirinėjo po nelygią betoninę stotelės dangą, nosimi baksnojo tuščius cigarečių pakelius, landžiojo po suolu, įsikandęs valkė popierius. Rado dešros apvalką ir porąkart perkrimtęs mėgino praryti. Bet plėvelė prilipo prie snukio, ne iškart ir pastebėjau, nes prigulė nusukęs galvą. Pasivadinau ir kiek pakalbinusi apvalką nuplėšiau. Prisislinko dar arčiau ir susiraitė po kojomis.

Kaimo gyventojai eina pro stotelę ir žiūri. Vieni pro akinius, kiti nuo dviračių, su maišeliais ar bidonais rankose; vyrai raudonais veidais, moterys nelygiai nušviesintais plaukais. Šunį jie pažįsta, manęs – ne. Aš jų irgi. Trys moterys atėjo į stotelę ir sustojo atokiau, viena pasisukusi žvilgtelėjo į mane ir šunį, linktelėjo galva. Linktelėjau ir aš.

Atvažiuoja autobusas, keleiviai išsirikiuoja prie durų ir lipdami vidun perka bilietus. Čia visad pašnabždom sakau šuniui „ate“ ir paraginu bėgti namo. Bet jis dar uostinėja autobusą, šmirinėja aplink, kol įlipu paskutinė, ir tik durims užsidarius pasisuka namų pusėn.

Ir anąkart viskas buvo taip pat, kol pastačiau koją ant laiptelio, tyliai atsisveikinusi. O šuo staiga užsirapūžino ant laiptelio, kur buvo mano koja, tada vargingai, braukdamas pilvu, ant kito ir atsigulė po sėdyne arčiausiai durų. Garsiai paliepiau lipti lauk. Jis paprastai klauso, kai iš trobos veju kieman. Dabar tik prispaudė galvą prie grindų. Dar kartą paliepiau lįsti iš ten. Nė krust. Ir ką jis čia sumanė? Ištiesiau vairuotojui pinigus ir, nelaukdama bilieto, ranka pabaidžiau jį iš po sėdynės. Prisiplojęs prie purvinų grindų, išskėtęs kojas kaip varlė, peršliaužė po antrąja sėdyne, lyg persigandęs nuo kažko spruktų. Paprašiau vairuotojo palaukti, numečiau nešulius, sugraibiau nelabai besimuistantį šunį ir išnešiau laukan. Sušnabždėjau mūsų slaptažodį – bėgti namo – ir dar paaiškinau, kad šuniui važiuoti autobusu negalima. Pastatytas ant žemės porąkart apsisuko ratu, įbedęs snukį į žemę, tartum žaistų slėpynių, ir nubėgo namų link. Paliko labai nesmagu, kad tokį bejėgį išlupau iš po sėdynės, tarsi piktžolę išroviau iš lysvės ir pamečiau šalin. Bet ir kurgi jis būtų nuvažiavęs?

O šįkart radau jį visai susenusį. Nebelydėjo manęs į krautuvę, tik graudžiai suvirkavo, kai pasivadinau kartu, nebeprašinėjo maisto, tik gulėjo ant šono taip keistai, kad pamaniau – padvėsė. Kai pašaukdavau vardu, atsimerkdavo, bet galvos nekeldavo. Net trobon nė karto neįlindo, tik svirinėjo prie slenksčio. Darkart pasvarsčiau: kur jis anąkart taip norėjo nuvažiuoti?

KOTRYNA ULAN

VAIDA ARMONAITĖ

•

Gulėdavau po sūpynėmis,
buvau toks, kurį retai kas pamatydavo.
Dieną supasi vaikeliai,
vėliau keletą valandų supasi vėjas,
jo šviesios, ilgos kojinės gerai
matomos tamsoje.
Keista, kai nežino, kad esi.
Ir pats tapdavau tuo tarpu
nuo atgal iki pirmyn.
Keikdavausi, kai jame kava
likdavo šalta.
Buvau už visko, tik ne ten,
kur gyvenama.
Paverkdavau, apkabindavau
sūpynių pėdas, apsiklodavau
it jūra, leisdamas
kojoms nušalt.
Gyvenau ir žinojau, kad ant
savęs gražiausių gėlių neišauginsiu.

•

Aš esu maišelis.
Mano tėvai – maišeliai.
Esu našta, atveriama,
niekam netinkanti ir perduodama
kitam.
Pagalvoju – sunku net būt.
Net sau.
Gyvenu supime ir niekad nuo to
nevėmiau.
Garantuoju – nevemsiu.
Kilome mes iš jūros, neišnešioti,
ir mirsime ten pat prie kranto,
spardomi.

Visi laiškai – žirafos

Labas, akvilibriste,

Kaune lyja. Ištisi ežerai krinta į žemę. O dar vakar buvo daug saulės. Per daug. Ugnis ir vanduo, atsidūrę per arti, pasiruošę sudeginti ir paskandinti. Kai tiek stiprios gamtos, kas įrodytų, jog esi gyvas? Bent tiek gyvas, kad ką nors reikštum. Tokiais atvejais imu ką nors deklamuoti, dažniausiai Edgarą Poe. Ne dėl to, kad jo pavardė sutampa su žodžiu „poezija“, dėl to, kad labiausiai padeda. Ugnis ir vanduo atsitraukia, priartėja varinės triūbos.

Nenuvažiavau į Taujėnus, kur vyko šventė, o kadais ten augau. Tada buvo keistas laikas, dvaro tvenkiniuos plūduriavo ryškiai žali maurai, o dangumi skraidė kažkokie keisti aparatai, panašūs į dideles kavamales. Ir seno parko medžiai buvo tarsi ne gamtos, o poezijos dalis. Lyg parašyti. Dabar jau taip nebūtų, baisu net važiuot, tapti šventės dalimi ir dairytis, lengvai apstulbus. Lyg nusikaltėliui, grįžusiam į nusikaltimo vietą.

Atrodo, kad ir esam nusikaltėliai, išdavę kadaise mumyse buvusį vaiką, užvėrę visas jame buvusias duris ir pasirinkę vienas, neva geriausias. Dabar žvelgiam į vienaprasmį dangų, kuriame tiek daug ugnies ir vandens, tačiau didelės kavamalės juo jau nebeskraido.

Dovanojau tau filmą „Lost in Translation“, filmą apie vienatvę. Gyvenau kadaise Šindžiuku rajone Tokijuj, kur jis buvo filmuojamas. Ten ta vienatvė iš tiesų suintensyvėja, tampa beveik kinogeniška. Namuose niekad tokios nepatirsi, namai apskritai trukdo ir migdo. O juk reikia žmogui gilių jausmų: vienatvės, lietaus, saulės, vaikystės. Reikia ir Edgaro Poe, kad jo eilutėmis gintumeis nuo vis apsėdančių demonų.

Man dažnai norisi išjungti gamtą, ištraukti iš rozetės.

Edvard Munch. Išsiskyrimas.1900

Nes gamta yra nuolatinė prievarta, nuolatinis šantažas. Ir dabar jaučiu, kad nė viena mano eilutė nebus tokia tobula kaip šitas lietus. Kaip sunku gyventi ne savo paties sukurtame pasaulyje, matyti, kad viskas aplinkui tobula, o tu – kiaurai ydingas. Dabar pirmame aukšte nuostabiausias pasaulio vaikas Gabrielius dainuoja, kad „vaivorykštė kelią nušvies“. O aš visas vaivorykštes uždažyčiau. Kad taptų panašios į ligoninių sienas.

Gera buvo tada, Šindžiuku, kur visos vaivorykštės uždažytos. Pas mane į viešbutį buvo atėjusi japonų poetė Yuka ir aiškiai mačiau, kad jos vienatvė dar didesnė nei mano. Ji kažkaip tyliai buvo, net keistai kvepėjo, gal japoniškai, gal vienatviškai, bet kitaip. Gera sutikti žmonių, kurių po to niekada nebematysi.

Gera būti miestuose, kuriuose niekada nebebūsi. Patirti jausmus, kurių niekada nebepatirsi. Tik kartais būna taip: norėjai paglostyti medžius, o paglostei tik sienas. Sienos yra mūsų gyvenimo dalis, o medžiai – pagrindinis gamtos šantažo elementas. Kaip gerai, kad jie atsitraukė.

Taip, dar yra žmonės. Niekur jie nedings. Žmonės kažkokie atsparūs. Pilnos kišenės jų liudijimų. Ir žmonės gal mažiau sugadinti už stichijas ar kitokią botaniką. Nuostabu, kai jie pykstasi, kai rauna vienas kitam plaukus. Tokiu atveju mirtis trumpam atsitraukia, nes mirtis nemėgsta kraujo. Tik nukraujuok, ir ji prisislinks, naudodamasi klasikų pastraipom. Tad ir su tavim noriu pyktis, kad tik jau čia nebūtų taip gerai, kad tik nepamirštume, jog gyvenam.

Ha, kaip lyja. Kaip ežerai krinta ant mano slyvos. Atrodo, kad net su žuvimis ir dumbliais. Ir ką aš tam lietui? Užsidėti „Nazareth“ vinilą? Pasakyti: mokėsiu kortele? Parašyti tau dar keturias eilutes? Parašysiu. Man padeda mūsų žirafos. Jos yra tokios, jog, nors jaučiu savo gyvenimą esant ne vertingesnį už vieną šio nesibaigiančio lietaus lašų, manęs tai nebejaudina. Tiek jau to.

Pirmame aukšte Gabrielius žiūri filmuką apie žmogų-vorą. Auga nuostabus vaikas. Kada nors nusivešiu jį į Taujėnus ir parodysiu parko medžių suraižytą dangų, kuriuo kadais skraidė didžiulės kavamalės. Ir jis dar sykį supras, kad jo tėtė – geriausias pasauly.

Ir vien dėl to verta gyventi.

Kęstutis Navickas

Paukštis neskiria sapnų nuo realybės

„Mažyte kamarėle žmogaus viduje, karsteli, mažasis lopšy, tu esi mano tikslas.“

Hermann Hesse, „Prieglobstis“

(1)

Raudonasis sąsiuvinis. Dabar kaskart, kai atsiverčiu jį, ne, prieš tai, vos tik paimu į rankas, vos paliečiu viršelį, prisimenu tą nelaimingą pavasario dieną ir tą spalvą po mano akių vokais. Kraujo kvapą. Popierius primena iškrakmolytą slaugės chalatą. Melsvos linijos – skylantį palatos lubų tinką. Rašalas man primena, kad mėgstu rašyti. *Mėgau*, dabar nebemėgstu. Rašau ne dėl kokio didelio dvasinio poreikio, o iš neturėjimo ką veikti.

Vakar paskambinau Gintarui ir paprašiau kasečių. Užnešė šįryt (ir pasiskolino Remarque'o „Juodąjį obeliską“). Tik kur aš jų klausysiu? Teta neatsakė į mano klausimą, ar galėčiau siūti jos namuose, o mano planas paprastas – siūdama liurlinčiau jos magę. Kitas planas – prašyti, kad paskolintų magę bent savaitei. Bet žiauriai nedrįstu. Na, negaliu prisiversti maldauti ir viskas. Mama žadėjo už mane paprašyti, nes gal pasitaikys proga, gal išeis iš kalbos. Dabar jie visi kartu išvažiavo į kapines (o aš sėdžiu namie vienut vienutėlė). Tik netikiu, kad kas nors pavyks. Mama pamirš paklausti. Nieko nuostabaus, ji tokia užuomarša. Taigi ant stalo priešais mane – trys įdomios kasetės, o garso iš jų negaliu išgauti...

Eisiu toliau megzti arba skaitysiu. Tokia liūdna ši vasara. Nepasakyčiau, kad kitos buvo linksmesnės, bet šita tiesiog viršija lūkesčius.

(2)

Praėjo kelios savaitės. Prasidėjo rugpjūtis. Jau išmokau vaikščioti su ramentais. Krutu šiaip ne taip. Priiminėju užuojautas, kurių vis dar pasitaiko (ir kurios man labai nepatinka), laukiu, kol prasidės rugsėjis, mokslo metai, tryliktieji mokslo metai, tryliktoji klasė, o galbūt šalia mokslų pradėsiu dirbti. Bijau, nes štai baigsis vasara ir mano draugai pakels sparnus, išlėks studijuoti. Bijau, nes taip ir bus.

Laukiu Gintaro. Jau buvau nusprendusi pati atsiimti iš jo knygą (maniau, kad simboliškai išsilaisvinčiau), tačiau kitą dieną pats paskambino, smagiai pasikalbėjome, ir aš vėl panorau niekada su juo nesiskirti. Baisiai kvaila. Juo labiau kad žinau, jog po mėnesio išsiskirsime. Gal ir ne visam laikui, bet vis tiek – mus skirs didelė erdvė, naujų žmonių, įspūdžių, patyrimų pilna erdvė, o tai visuomet atstumia žmones.

Užvakar iš kaimo grįžo Aušrinė. Vakar beveik visą dieną praleidom drauge, kieme, ant suoliuko (žinoma, ne po mūsų langais). Ji tokia laiminga – kalbėjo taip, lyg atrodytų tokia laiminga. Padarė laimingą ir mane. Man tik buvo truputį gaila, kad kalbu pesimistiškai. Negalėjau susilaikyti, jausdama, kaip mūsų su Aušrine keliai irgi skiriasi. Net *jau* – nebendravome kurį laiką, ir mintys, išsiveržusios iš to paties šaltinėlio, teka į skirtingas puses. Aušrinė skrajoja, nes prieš akis – studijų metai. Naujas pasaulis. Man dar viskas toli. Šiais ir kitais metais turėsiu išplėšti teisę studijuoti. Man negalima užmigti. Man nebegalima skrajoti.

Išsiskyrė ir mudviejų dievotumas. Nebejaučiu ryšio su Dievu taip aiškiai kaip anksčiau. Gal todėl, kad stengiuosi kuo mažiau būti viena, einu prie žmonių, nors dažniausiai tai – sapno žmonės. Net nepajuntu, kaip pradedu mintyse kalbėtis su kuriuo nors draugu.

Kalbuosi su Gintaru. Kalbu ne tai, ką pasakyčiau tikrovėje, bandydama užmaskuoti tikrąsias mintis, bet ką iš tikro norėčiau pasakyti tą minutę. O gal ir išdrįsčiau, jei būtų šalia? Paprastai, kai mes susitinkame, gražios mintys būna nuplaukusios užmarštin.

Kartais mintyse pasikalbu su Valentu – jis juk toks suaugęs žmogus, daug labiau patyręs. Jaučiu, kad jam galėčiau atverti daugiau negu bendraamžiui. Tačiau kai įsivaizduoju galimą *tikrą* susitikimą su Valentu, nusipurtau: „Ne, ne. Dieve, geriau nereikia su juo matytis. Kažkas su juo negerai, kažkas, ko dar nesuprantu, tik nujaučiu. Geriau susidurkime po penkerių dešimties metų...“ Mus skiria daug pavasarių, per daug. Jei daugiau nesusitiksime, visuomet manysi, kad man devyniolika – amžinai aštuoniolika. O aš manysiu, kad susapnavau tave. Parašysiu tave tada, kai norėsiu pasikalbėti. Ne plepėti, o kalbėtis.

(3)

Draugystę užmuša ne išsiskyrimai, ne erdvės, ne nauji įspūdžiai ir patyrimai, draugystę užmuša melas. Čia rašau tai, ko tau nesakysiu, nes nenoriu tavęs skaudinti. Netgi jeigu skaudinčiau prisipažinimu, jog įskaudinai mane. Kodėl nutylėjai, kad myli Gintarą? Kad jūs draugaujate? Esi sakiusi, kad pasiilgai „ir jo“, kaip ir visų draugų. Esi išklausiusi mano išpažinčių apie jausmus jam. Tačiau nežinai paskutinių naujienų: ne kažin ką bejaučiu. Jis atsainiai elgiasi su manimi, ir tai ilgai trukti negali – nesu mazochistė. Kartais vengiu jo (ir minčių apie jį), kartais ieškau (ir galvoju), bet tai nėra svarbiau už draugystę su tavimi. Jei tu jį myli, tai gerai. Tik pasakyk, neslėpk nuo manęs. Kaip bjauru apie tai sužinoti iš kitų! Skauda. Ką reiškia ta mūsų istorija prieš amžinybę? Nieko. Nenoriu prarasti draugės. Tokios kaip tu niekur nerasiu. Tu trauki žmones. Jie nori pabūti šalia tavęs ir pagyti. (Kaip teisingai nusprendei tapti gydytoja.) Tu trauki mane. Ką daryti? Išsiaiškink viską su manimi. Išdrįsk man išsipasakoti. Dabar tu vėl išvažiavai, o kai grįši, viskas bus kitaip, jausi, kad aš pasikeičiau, bet nesuprasi kodėl. Nes aš neišdrįsiu tau užsiminti apie tai, ką čia rašau. Ir greičiausiai to niekada neperskaitysi, nes nebeduosiu tau savo dienoraščio (tu mane gąsdini). Kodėl tu man tiesiog nepasakei? Galbūt planuoji pasakyti vėliau, kai pati suprasi, kas darosi?

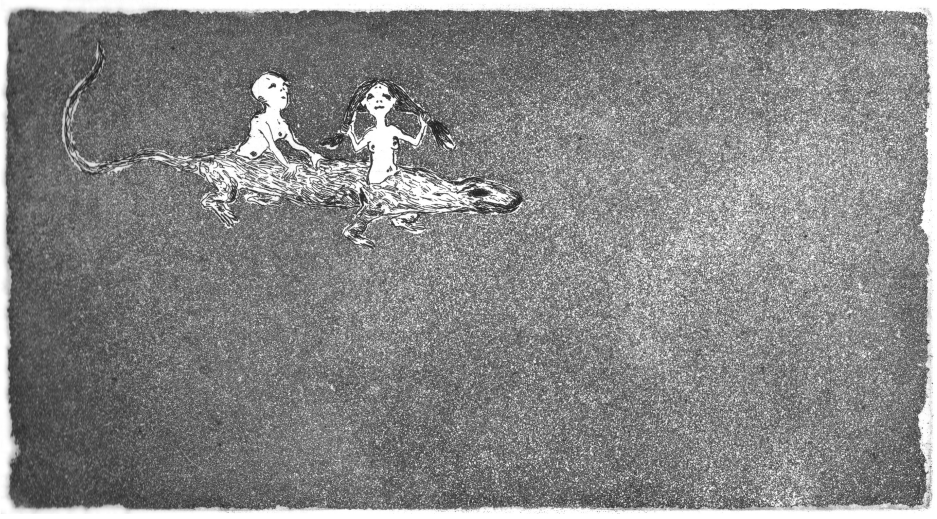

Eglė Kuckaitė. Eikime toliau. 2000

(4)

Yra žmonių, kurie kenčia skausmą, badą, dalyvauja kare, kasdien patiria neteisybę, mato mirtį. Yra žmonių, kurie jaučia tokias dideles kančias, kad skandinasi alkoholyje, migdo savo sąmonę narkotikais. Jie sutinka prarasti save ir įtiki laimės iliuzija, jaučiasi pabėgę nuo skausmo, nuo realybės. O aš patyriau labai mažai skausmo, galėjo būti daug blogiau. Skausmas yra įdomus pojūtis, kai neveji jo lauk, kai nebijai. Skausmas – tai dar vienas pojūtis. Kažkodėl vienus vadiname maloniais, kitus – nemaloniais. Vieni yra pageidaujami, kiti – ne. Kas juos taip surūšiavo? Pavydas – malonus ar ne? Kaip kam. O baimė? Siaubo filmų mėgėjai sakytų taip, o aš – kitaip. Meilė? Man tai labiau skausmas nei malonumas. Bet pats skausmas? Argi negali jis būti malonus?

Labiausiai bijau apatijos, kuri įgėlė man lyg gyvatė, nuodai paralyžiuoja mane pamažu, o aš ramiai ieškau priešnuodžių. (Bent žinau gyvatės rūšį – apatija.) Ieškau apatiškai. Todėl ir nejudu niekur. Todėl ir nerandu. Nieko. Todėl apsiriboju skaitymu ir mažomis dovanėlėmis sau: filmais, kavinėmis. Žinau, kad šito maža. Mano širdžiai reikia kažko didesnio.

(5)

Sapne atėjo Arūnas, ir kalbėjau:

„Vengiu žmonių, kuriuose pastebiu užgimstant meilę man. Bijau, kad perpratai jau tada, per išleistuves, ant stogo. O juk tada, tą naktį, mano vieta buvo šalia tavęs, o ne invalido vežimėlyje šalia šampano buteliais nukrauto stalo. Ir ne šalia girto Gintaro, kuriam manęs nereikia. Mane traukia paslaptingi vaikinai, vaikinai-bėda. Gintaras toks. Ir jis traukia mane. Ne, jau būtasis kartinis – traukė. Tai, kas atrodė amžina, baigėsi. Kas būtų buvę, jei tą naktį būčiau sėdėjusi šalia tavęs? Kas būtų buvę, jei mėnesį prieš tai būčiau taip sėdėjusi šalia tavęs, o ne už Gintaro nugaros, ne ant jo motociklo? Per daug sąlygų. Neverta dabar tuščiai svarstyti, kas būtų buvę, jei nebūtų buvę... Tik dabar tave turiu, štai klausaisi mano monologo ir tyli. Nes vakar aš praeitį, dabartį ir ateitį sujungiau į *visa*. Tu tyli, bet aš galiu kalbėti, ir tu – mano. Truputį sapnas, truputį tikras. Tarp mūsų niekas pagaliau nestovi ir nesišaipo. Ar galėčiau tau šiandien pasakyti, kad pasiilgau? Ar? Girdi?“

Arūnas išėjo. Išvažiavo. Dingo. Niekada nieko panašaus jam nepasakyčiau.

Negaliu pamiršti, kad turiu gamtišką pusę (net jei pamirščiau, kartą per mėnesį ji pati save primintų). Man nereikia niekieno malonės, niekieno meilės, bet jai – reikia. Ji reikalauja to, kas jai priklauso! Dažnai ji mane užvaldo. Bet kita pusė neleidžia jai išlįsti į paviršių, išsiduoti – tai mano protas, mano stiprusis, gerasis draugas protas. Jis laiko mane suveržęs kaip gipsas nežtinčią koją. Laiko, laiko, o aš vis tiek ilgiuosi, ir tas nežulys...

Kartais įsimyliu žmones, kurių akys kalba. Jei ne akys, būčiau net nekalbėjusi su Valentu, kai jis prisėdo prie mūsų staliuko. Su juo buvo įkaušęs plikis nutrintais treningais. Valentas vilkėjo juodą odinę striukę ir atrodė visai inteligentiškas. Kai nusišypsojo, pasimatė priekinių dantų eilės, o šonuose – tuštumos. Bet – akys. Užteko akių ir pastabos apie *mano* akis. „Tavo akys keistos, žvilgsnis hipnotizuojantis...“ – tarė nosiniu balsu. Įsiklausiau. Jeigu žmonės pastebi mano akis, tai turbūt ne veltui ieškau kažko ne tik kituose, bet ir savyje.

Žvalgausi į aplinkinių akis. Jos dažniausiai tuščios. Veidai iškreipti nuobodulio, tuštybės, nepasotinamų aistrų. Arba tik debiliškai taikūs, graudūs, nelaimingi. Nekenčiu tų veidų. Paprasčiausiai – nekenčiu. Žinau, kad neapykanta yra blogai. Deja, nežinau, kaip jos išvengti. Bandau trauktis nuo tų, kurių nekenčiu. Jie mane persekioja. Veidai visur, veidai, skirtingi, bet vienodi, veidai. Su kai kuriais pažįstamais veidais nesisveikinu – apsimetu, kad nematau, kad nepažįstu. Jie buvo praeityje. (O praeitis įeina į *visa*, o iš viso neišimsi *nieko*.)

Už lango groja lietus. Daugiau nieko nenoriu girdėti.

(6)

„Sveikas, Valentai, atėjai... Net nežinau, ką tau sakyti – tikėjausi, kad niekada nebesusitiksim...“ Valentas tyli, pakreipęs galvą žiūri į mane pilkomis akimis, ironiškai šypsosi. Jo minkštos lūpos, slepiančios šonines dantų tuštumas, šypsosi. Jo veidas, slepiantis nevykusio gyvenimo istoriją, šypsosi. Jis nori atrodyti gražesnis, nei yra. Man. Jo sausos, gyslotos lyg narkomano rankos ilsisi ant ledinio stalviršio. Pakeltos nuo jo – virpėtų. Seniai seniai (prieš tris savaites?) man buvo gera, kai tos rankos laikė manąsias. Man jų reikėjo. Dabar? Aš to nesureikšminu. Žiūriu į Valentą ir prisimenu klausimą: ar galima pažinti žmogų per dieną? Ne – per kelias valandas?

„Pavargau. Gyvenu tarp žmonių, kurie nieko negalvoja. Gyvenu kaip jie: miegu, prausiuosi, valgau, žiūriu televizorių, einu pasivaikščioti, plepu... Kad tu žinotum, kaip atsibodo plepėti! Noriu kalbėti. Plepėjimas – betikslis ir bevaisis. Nežinau, kodėl vis tiek susitinku su jais, kodėl vis tiek plepu, kodėl nenutraukiu ryšių, jei iš jų nieko negaunu, jei jie neima iš manęs nieko, ką galiu duoti... Ir neduosiu jiems nieko, neduosiu. Jų gyvenimas (ir mano gyvenimas tarp jų) man atrodo prasta vaidyba. Desperatiškas nenoras būti savimi.“

Nukelta į p. 4

Paukštis neskiria sapnų nuo realybės

Atkelta iš p. 3

Valentas teatrališkai pakreipia galvą ir įdėmiai žiūri į mano lūpas. Aš jam kalbu, o jis nori mane bučiuoti! Kai pirmą kartą jis taip pažiūrėjo į mane ir taip pabučiavo mane, išsigandau, kad tai dirbtina. Kad jis, aktoriaus sūnus, mėgdžioja tėvo manieras. Bet mano vidinis balsas aiškino: vaidyba yra jis pats.

Man sako: „Tu graži. Graži ir protinga.“ Braukia pirštu per skruostą, jaučiu tą dryžę, lyg įkaitusiu šaukšteliu būtų spaudęs. Paskui pirštas liečia mano lūpas. Mano kreivus priekinius dantis. Sakau: „Ir vėl lyja.“ O jis: „Tai gerai ar blogai?“ O aš susimąstau.

Niekas manęs neklausinėja taip. Tik Valentas, tik jis. Niekada nesusimąsčiau apie tai, gerai ar blogai, kad lyja. „Blogai, – sakau. – Būtų gerai, jeigu šviestų saulė. O jeigu ne – kad žaibai ir griaustinis.“ Valentas: „Čia yra tiesos.“ Mes sėdime jo automobilyje, pro mus vaikšto žmonės. Bučiuotis prie visų. Su vedusiu vyru, kurio tėvas yra aktorius. Bučiuotis teatrališkai. „Parvežk mane namo.“

(7)

Už tai, kad ištvėriau pažeminimą, man paskolino magę. *Break on through to the other side!* Ką tai reiškia? Kas toks Jimas Morrisonas? Velnias ar didelis žmogus? Kaip iš tiesų jis mirė? Tai, ką apie jį kalba žmonės, nebūtinai yra tiesa. Ką jam kalbėjo indėno dvasia? Dabar pusė dviejų nakties, ir aš norėčiau su kuo nors pasikalbėti, bet nieko šalia nėra. Visi miega. Miega kietai, kaip numirę. Kodėl niekas ne su manimi? Kodėl aš su niekuo? Kas bus rytoj? Kur aš einu? Ko ieškau? Ar rytoj bus graži diena? Graži? Važiuosiu prie susmirdusio ežero merdėti. Gulėsiu kaip nudvėsusi žuvis pilvu į saulę. Jimas Morrisonas verkė, nes aš taip gulėsiu. Aš pamiršiu, neprisiminsiu. Nes negaliu gyventi taip, kaip gyveno jis. Nes aš nesu jis, aš – esu aš. Bet aš turiu eiti. Kažkuria kryptimi. Viena. Eiti, net nespėjusi nuspręsti, kur eiti. Kelias į mirtį ar beprotystę? Kelias be pradžios – jos neprisimenu – ir be galo – apie jį nenoriu galvoti. Užteks. Aš nieko nežinau. O tai, ką žinau – neįtikima.

(8)

Grįžo Aušrinė, pasikvietė mane į svečius. Ant stalo obuoliai iš jos kaimo, nertos krakmolytos servetėlės, ant jų – arbata porcelianiniuose puodeliuose iš šventinio servizo, grietinėlės putėsiai, kuriuos ji pati gamino. Viskas gražu ir skanu. Jų namai gražūs. Norisi kvėpuoti tais namais ir kiekvieną smulkmeną įsiminti, o paskui gyventi prisiminimais. Ir muzika jų namuose skamba. Ir elektros niekas netaupo. Tėvai nebijo pasirodyti svečiui: visuomet užeina į kambarį pasilabinti ir šnektelėti su manimi. Jaučiuosi lygi su jais.

Mano namuose taip nėra, nes mano tėvai bijo žmonių. Jie nenori, kad kas nors ateitų į svečius. Jie nori tūnoti vienoje dėžutėje, prietemoje, susigūžę, susikibę – nemėgdami vienas kito, bet vis tiek susikibę, nes taip saugiau. Taip save apgaudinėja pelės. Mes nematome nieko, todėl ir mūsų niekas nemato. Mes susiliejome su aplinka taip tobulai, kad niekas nepasakys, jog esame ne tokie kaip visi.

Svečiuodamasi Aušrinės namuose, negalvoju apie tai, kur reikės grįžti.

Aušrinės akys paburkusios. Verkė? Paaiškino, kad pavargo nuo skubėjimo visos ekskursijos metu, nervai persitempė, nes viešbučiuose negalėjo išsimiegoti. O dar trečią dieną apsirgo „be aiškios kūniškos priežasties“. Bet dvasinė priežastis galėjo būti? Nesikišau, jos reikalas – pasakoti man ar nutylėti. Žmogus turi teisę į privatumą. Svarbiausia, kad ji grįžo sveika ir gyva, kad autobusas nenuriedėjo į prarają, kaip kartais atsitinka.

(9)

Suskambo telefonas. Kai suskamba telefonas, galvoju: „Kad tik ne man...“ Ir dažniausiai būna ne man. Bet pakėliau ragelį pati, ir buvo man. Juokinga – niekas neprakalbo. Pasakiau „alio“ ir „aš klausau“, pasiklausiau šniokštimo ir padėjau ragelį. O ką? Visada pasiklausau ir padedu ragelį, jei niekas nekalba. Kvaila būtų dešimt minučių šaukti „alio, alio, alio!“ – taip daro mano tėvas. Paprastai man nejauku girdėti ošiant tylą, bet šįkart pajutau malonumą. Nežinau, kuri mano dalis tai pajuto: turbūt pati giliausia. Negaliu įvardinti, kas man skambino ir ką pasakė, bet žinau, kad ieškojo manęs ir skyrė tylą man. Negaliu žodžiais nusakyti, ką sužinojau ir išvis – ką tai reiškia...

„Aš tarp dangaus ir žemės.“ – „Paukštis?“ – „Ne...“ – „Ką galima pasakyti apie žmogų, kuris nori išprotėti? Sąmoningai renkasi būti bepročiu.“ – „Beprotis.“ – „Ne ne. Jei jis tikrai išprotėtų, tai nenorėtų būti beprotis, juolab sąmoningai. Jis to bijotų. Ir neprisipažintų niekam, kad yra beprotis.“ – „Tuomet kodėl toks sąmoningas žmogus nori būti beprotis? Kodėl jis nenori būti savo proto, kaip dauguma?“ – „Todėl, kad jis nenori būti toks kaip dauguma. Jis tikisi, kad beprotystė atvertų jam duris į anapus.“ – „Kiekvienas žmogus bent teoriškai yra laisvas ir gali daryti tai, ką nori. Tam nereikia balto bilieto...“ – „Bet... Žmogus, trokštantis laisvės, gali ją patirti tik išprotėjęs. Kitų akyse. Minia, šiaip ar taip, išvadins jį pakvaišėliu, nes elgsis ne pagal jos taisykles.“

Mergytė susižavėjusi žiūrėjo į vaikiškos knygutės puslapį, kuriame buvo nupiešta moteriškai apsirengusi pelė, ant galvos nešanti medžio lapą (liepos? beržo? epušės?). Lapas lyg semtuvėlis, kaupinas žemių. Ant žemių, iš žemių... augo medžiai, nameliai, tvorelės, gėlynai. Mažas pelės pasaulis!

Mergytė užvertė knygutę ir kibo į darbą. Rado dėžutę nuo saldainių žirniukų. Pakasė žemių iš gėlyno. Pripylė dėžutę ir padėjo ant palangės, kur daugiausia saulės. Jeigu pelė užsiaugino pasaulį, tai kodėl aš negaliu? „Tau nepavyks“, – sako mama, bet mergytė netiki. Reikia palaukti, reikia kantriai laukti, kol viskas subręs, sudygs, sužaliuos. O tada, kai bus išdygęs namelis su trimis langais ir durimis, tada galbūt netgi ateis maži žmogeliai?

Ir ji laukė. Svajojo, sapnavo, kasdien žiūrinėjo žemes, laukdama pirmųjų gyvybės ženklų. Knygelėje nebuvo aprašytas pelės pasaulio receptas, nebuvo ir sakoma, kiek laiko kūryba gali užtrukti, kiek kartų per dieną, savaitę, mėnesį reikia laistyti žemę. Mergytė laistė kas dieną. Vieną rytą mama grąžino žemes gėlynui. Dėžutę sudegino krosnyje.

Ji susimąsto, žiūri į savo rankas, į raudoną randą-siūlę tarp dešinio nykščio ir smiliaus. Ji nežino, ką jos rankos moka daryti. Ji nepažįsta tų rankų.

„Aš noriu būti beprotė. Be proto būsiu laisva ir jausiu, ką reikia daryti. Kartais noriu numirti. Bet prieš mirtį reikia nors vieną kartą pasielgti taip, kaip nori. Pabėgti.“ – „Tam reikia drąsos...“ – „Bet ar nereikia drąsos, paliekant pasaulį?“ – „Tai gali padaryti ne drąsa, o baimė, bejėgiškumas.“ – „Jaučiu savyje didelę jėgą. Bet kai paimu į rankas medžiagą, iš manęs į ją nepereina ta jėga. Jaučiu, kaip užsidaro mano odos poros ir neišleidžia. Esu tokia susikausčiusi. Norisi kaltinti dėl to kitus. Kas tai padarė? Kodėl aš tokia? Kodėl netikiu savimi?“ – „Tai, ką aš mačiau ir žinau, dar nieko nereiškia. Niekas nieko nereiškia, nes visą teisybę težino bevardis Niekas. O norint prisikasti prie to Nieko, reikia bent žinoti, kas yra Vilnius.“* – „O kas yra Vilnius? Kas, kas yra Vilnius?“ – „Miestas, į kurį tau draudžiama kelti gyjančią koją.“

(10)

Kartais iš įpročio imu laukti Gintaro. Netyčia randu tarp puslapių nuotrauką. Atmintyje šmėkšteli jo įpročiai. Jo dažnai kartojamas „kas iš to?“ Ir kaip valgykloje susikaupęs kabindavo ant stiklinės briaunos šaukštelį. Galiausiai pakabindavo – palikdavo kybantį lyg sapne, atsistodavo ir skubiai nueidavo nuo stalo, kad nematytų, kaip pats sugriauna balansą, šaukštelis krenta...

Jis atvažiavo grąžinti knygos ir atsiimti kasečių, ir pamačiau, kad nusikirpo savo ilgus plaukus. „Nekenčiu ilgaplaukių, – prisipažino. – Nenoriu su jais turėti nieko bendro. Jie visai be idėjos, jie tik bando atkreipti į save dėmesį. Jei neatrodysiu įžūliai, niekas manyje nepasikeis.“ Pasikeis.

Gintaras išvažiuoja į Vilnių studijuoti filosofijos. Vilniuje visai nesvarbus plaukų ilgis, bet koks ten yra normalu. Ten žmonės nežiūri taip įdėmiai vieni kitiems į veidus (ieškodami žiurkiškų bruožų, atrasdami). Ten nereikės kovoti su „paprastais“ vaikinais dėl savo laisvės. Bet šito jis man nesakė. O aš jam irgi nieko. Nesakiau, kad dar kitais metais, įstojusi kur nors (kur? nors?), svajoju nusiskusti plikai. Pasakiau: „Kitos Remarque’o knygos nė kiek ne blogesnės už „Juodąjį obeliską“ – dar turiu „Triumfo arką“, jei kada norėsi...“ Jis pasistiebė, kad pro mūsų virtuvės langą įžiūrėtų paliktą motociklą, ant kurio laipiojo murziai kaimynų vaikai. Ir pasiskubino išlėkti, kol niekas nenusvilo nagų, prisilietęs variklio... Tai buvo „sudie“.

Bandau prisiminti, ar jis pasakė man „atleisk“. Ne, tai nėra svarbu, nėra svarbiausia. Tik keista, jeigu jis sakė, o aš neprisimenu. Tai galėjo būti ištarta ligoninėje. Arba greitosios pagalbos automobilyje, kai jis mane lydėjo, numetęs pakelėje motociklą. Paskui, kai buvo aišku, jog gyvensiu, jog aš pati kalta dėl to, kad taip atsitiko – niekada nelaukiau, kad atsiprašytų manęs, ne, ne, dėl ko? Tik mano tėvai yra įsitikinę, kad tai Gintaro kaltė.

Jo kaltė, kad susikonstravo motociklą, nusipirko pigaus benzino, pakvietė važiuoti su juo, pats užsegė man raudoną šalmą, vežė prie ežero. Ežero, ežero, ežero. Prieš pat baigiamuosius egzaminus.

Tėvai nesėdėjo Gintarui už nugaros ir negalėjo jausti, kaip tykšta man ant veido jo ašaros, kai pasisuka šonu – vėjas, ašaros, vėjas. Tėvai negalėjo girdėti, kaip krykštauju, kaip mano balsą oro srovė bloškia už mūsų, kaip aš pametu galvą. Tėvai negali patikėti, kad jų dukra išskėtė sparnus į šalis ir sušuko: „Skrendu!“ Ir – krito.

(11)

Greitai baigsis kalendorinė vasara. Dabar galiu atsigręžti ir padaryti suvestinę. Vos tik pradėjau vaikščioti, vasara įgavo pernykštę, užpernykštę, užužpernykštę formą: tarp knygos puslapių ir mezginio gerų ir blogų akių įsiterpdavo pirmadieniai. Pirmadieniais valomi kambariai – valytuvės. Netgi jei jų nespėjama suteršti. Valyti dulkių mikronus, ieškoti plaukų kūlių, šiukšlelių, melstis parketui, baldams, šluostyti apmūsijusius veidrodžius, ardyti voratinklius ir pelėsius. Kalendorinė vasara virsta pirmadienių virtine, rudeniop išskrendančia į šiltuosius kraštus – paskui *buvusius* klasės draugus. Nuo vasaros vidurio – kalendoriuje atsiranda ir penktadieniai. Paralelinės realybės laikas. Penktadieniais po dvyliktos rodo „naktinę programą“. Piratiniai amerikietiški filmai. Įgarsintojas rėkia rusiškai – nesvarbu, kokia filme nuotaika. Filmuose rodo viską. Visai viską. Kai tėvui tampa nejauku (motina su broliu miega kitame kambaryje), net nedirstelėjęs per petį klausia: „Nenori miego?“ Nea. Pirmadienis – penktadienis, pirmadienis – penktadienis – pirmadienis – penktadienis...

(12)

Šeštadienis. Pusė keturių. Būtų šviesu, bet dangaus pakraščiuose slankioja pikti debesys ir jau grūmoja perkūnija. Mano kambario langas praviras, girdžiu, kaip trečiame aukšte dainuoja nuo pat ryto girti kaimynai. „Mažam kambarėly ugnelę kuriu...“ – patriotai. Virtuvėje, už sienos, šniurkščioja motina. Svečiuose teta. Abi bėdojasi dėl šykščių giminių, kurie tik svetimiems gero trokšta, o saviems visko gaili (tautinis bruožas). Tėvas išėjęs „su reikalais“. Grįš „šiltas“. Išlydėdama motina jį pusiau rusiškai iškeikė. Uždariau duris, kad negirdėčiau.

Jei pradės lyti, užsidegsiu stalinę lempą ir skaitysiu. Knygos – kaip ir sapnai – išsigelbėjimas, kai neturi savo gyvenimo. Kažkada suolo draugas patarė mažiau skaityti, o daugiau gyventi. Kas yra gyvenimas? Poelgiai. Bet jeigu tų poelgių mažai arba išvis nėra, tai gal geriau įsijausti į kitų tikrus arba išgalvotus gyvenimus?

Ką tik paskambino Aušrinė – jau iš Kauno. Pasakojo, kaip viskas ten atrodo. Man visai patiko klausytis. Kalbėti visai nenorėjau, o ir neturėjau ką pasakyti. Tačiau Aušrinei pasirodė, kad man bloga, kai girdžiu, jog kiti laimingesni už mane. Raminau ją – tai netiesa.

Aš daug sapnuoju. Vieną naktį dalyvavau Gintaro gimtadienyje. Kitą – koncertavau su simfoniniu orkestru. Neseniai pilotavau dvivietį popierinį lėktuvėlį. Pabundu tik tada, kai atsibosta sapnuoti. Pabundu ir iškart nuobodžiauju. Žinau, kad šiandien – be tos audros – nieko neįvyks. Bet ir nenoriu, kad įvyktų. Jei norėčiau, imčiausi pati kokių nors poelgių.

Kai ką supratau. Keistus Valento žodžius: „Tu nieko nežinai, bet ir nenori nieko žinoti...“ Tuomet, kai išgirdau juos, tik linktelėjau lyg pritardama, lyg išgirdusi – tačiau nesuprasdama. Šiandien sutinku, kad tai *buvo* tiesa.

SANDRA BERNOTAITĖ

* Iš Ričardo Gavelio romano „Vilniaus pokeris“.

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Apie poezijos vertimo aspektus

Dabar beveik nutuokiu, kodėl daugelis vertėjų apsiriboja keliais vieno autoriaus vertimais. Ogi nereikia atkurti jo visumos, jo vaidmens, jo charakterio, jo paveikslo, jo evoliucijos. Taip atsiranda rinktiniai vertimai – iš 20 ar 50 verstų poetų.

Dalykas tas, kad vertėjas privalo ne tik išversti lingvistinį, poetinį kūrinį, bet ir interpretuoti. Tam jau reikia artistinių, aktorinių gebėjimų.

Jausmai

Kada sakome „žmogiškasis solidarumas“ ar „žmogiškieji ryšiai“, tiesą sakant, ką turime omeny?

Ar jie įmanomi be emocinių ryšių? Bent jau vienas protas čia nelabai... Perskaičiau knygoje, kad, pavyzdžiui, vyro ir moters artuma be emocinių ryšių yra niekis.

Emocijos keičia visų dalykų esmę arba visus dalykus iš esmės.

Taigi: kaip ir kiek susilpnėja (ar sustiprėja) visi tie ryšiai bendraujant virtualioje erdvėje?

Priklauso nuo to, kas bendrauja. Mane vis dar stulbina vienas televizijos kanalas, kur vakarais ekrane mirga žinutės: „Vyras ieško moters vienai nakčiai...“ Arba: „Moteris ieško meilužio...“

Daugiau nieko. Amen.

„Jeigu tu pažįsti meilę, tai pažįsti pasaulio sielą, kuri sudaryta iš meilės“, – girdžiu Vlado Bagdono balsą (per radiją).

Vienas prancūzas pasakė –

prieš daugelį metų:

– Pasaulį pražudys ne Visatoje vykstantys procesai, o žmogaus beprotybė.

Apie pokyčius

Santvarkos (socialistinė, kapitalistinė) žmonių nepakeičia. Žmonės nesikeičia, keičiasi žeminimo būdai. Anksčiau žmogus žmogų išniekindavo taip, dabar kitaip.

Prigimtis ta pati, padaras tas pats.

Lapkričio 23, penktadienis

Dar sykį – „Fluxus“

Šįryt gavau kvietimą į R. Europos fliuksininkų suvažiavimą, nors ir esu rašęs, kad „Fluxus“ yra šūdas. Taip rašiau lietuvių ir lenkų kilmės vokiečiui Josephui Beuysui (Beūsiui) į V. Berlyną po 1966 m. parodyto jo performanso „Eurasia. Sibirische Symphonie“.

Šūdas čia, žinoma, komplimentas. Š. suriša žmones, jungia labiau negu aukštosios idėjos. Kaip ir, pavyzdžiui, utopinis Saulės miestas, komunizmas etc.

Visi fliuksininkai yra komunistai idealistai, kurie pridirbo pasauliui bėdos ne savo darbais, o pačiu judėjimu. Masių sąjūdis. Svarbiau, kad jie nori ką nors sukurti, o nesukuria.

Tiesa, tai jau praeitis.

Antanas

Prie „Iki“ pamačiau besidairantį žmogutį mėlynu paltu ir kepurike. Su ryšeliu rankoje. Guvių akių! Sykiu studijavom, jis – anykštėnas, grynas aukštaitis. Užmatė mane pirmas, kol aš graudinausi prie mažo pririšto šunėko... Ir mano čia būdavo!

– Antanai, atsiprašau. Vieną vakarą buvau labai piktas...

Jis plojo man per petį.

– Na ką tu ten! Tu pergyvenai biblines nelaimes, išplaukei kaip Nojus... Aplankysiu.

P. S. Visi mes jas pergyvenam. Šventrašty visos nelaimės užrašytos. Jos, kaip ir stebuklai, įsisąmoninamos vėliau.

Karo mistika

Iš U. Eco:

„XX a. pirmaisiais dešimtmečiais daugelis jaunuolių, net besilaikantys perdėm liberalių idėjų, buvo aistringi nacionalistai, jiems patiko karas. Anuomet Europa buvo apsėsta karo, kaip ypatingos mistinės patirties, idėjos. Prieš 1915 m. visokeriopai, demokratiškai, liberaliai, netotaliteriai mąstančių autorių tekstuose akivaizdus požiūris į karą kaip mistinę patirtį, galinčią atnaujinti tautą, valstybę. Neįtikėtina, bet jiems tai iš tikrųjų buvo filosofinis posūkis.“

Būčiau neišrašęs čia šitos citatos, jei ne mano paties susidūrimas su G. Apollinaire’o poezija. Karas čia išaukštinamas kaip dieviškoji iliuminacija, meilės patirtis ir universali... sueitis.

Dar keisčiau, kai žinai, kad prancūzų nacionalistu tapo žmogus, kuris ilgai negavo Prancūzijos pilietybės (Kostrovickis, išėjūnas ir atėjūnas). Paskui jis (negana to) šlovina ir laimina Prancūzijos ir Italijos sąjungą prieš Vokietiją... Kas absoliučiai neišsipildė, atvirkščiai – vokiečiai susivienijo su italais... Klaidų (totalių) daro visi žmonės: filosofai, dvasininkai, poetai ir pranašai.

Maironis

Kodėl tada turėtume stebėtis jo poetiniu karingumu? Jis gyveno tais pačiais laikais kaip ir G. Apollinaire’as. Lietuvai išties reikėjo atgimimo...

Beje, pusė Maironio legendos subliūkšta, kai prisimeni, kad jis buvo vardu Jonas.

Taigi Jonas Mačiulis.

(Ir jokių ten šatrijos raganų, lazdynų pelėdų!)

Apie mokytojus

Anądien „Draugystės“ knygyne pamačiau ganėtinai storą, solidžiai atrodančią „Lietuvos filosofijos istoriją“ ir su šiltais jausmais krūtinėje (!) prisiminiau, kad studijos autorius Romanas Plečkaitis buvo mūsų filosofijos istorijos dėstytojas.

Kuklus, inteligentiškas skeptikas. Didžiuosius mąstytojus aiškino gražia ir suprantama lietuvių kalba. Tai jis užkrėtė mane ir Locke’u, ir Spinoza, ir Leibnizu.

Iš paskutiniojo atsimenu klausimą:

– Kodėl apskritai kas nors yra, o ne nieko?

Dabar tai verčiama: „Kodėl yra esamybė, o ne niekas?“

(Man tai rūpėjo rašant „Ledyną baltą kaukaspenį“. Niekas čia yra gaubiantis esamybę arba esinius, vaizdiniją.)

O R. Plečkaitis dar 1998 m. išleido labai reikalingą monografiją „Tolerancija“. (Kiek žmonių ją skaitė?) Dabartinis filosofų ratas, regis, jo net neprisimena, o jis juos irgi nelabai vertino.

Pamąstymai

Labai daug yra priežasčių, kodėl žmogus griebiasi gelbėti tai, kas pražuvę. Arba kurti, daryti ką nors neįtikėtina.

Pavyzdžiui, žmogus, kuris, grįžęs iš karo Afganistane, turėjo baisią nemigą. Niekas negelbėjo. Tada ėmė rengti japonišką sodą savo kieme – daug akmenų, tvenkinėlių, augalų etc.

Sako, dabar jau miegąs 4 val.

Lapkričio 24, šeštadienis

Didysis klausimas

Kieno šlepetės mėtosi prie Šlavantų?

Bus atsakyta per ateinančią savaitę...

– Dievaži, jau seniai, – porina dzūkė tokia pat greitakalbe kaip mano tetos prie Šlavanto.

Ukrainiečių tautos genocidas

Pasaulyje daug kas išryškėja, išaiškėja tik po gero šimtmečio. Vakar ir šiandien girdžiu balsus apie Stalino sumanytą ukrainiečių genocidą 1932–1933 m. Tada badu išmirė apie 10 mln. žmonių, daugiausia vaikų.

Priežastys aiškios: nuslopinti ukrainiečių troškimą bent jau autonomijos... Visi ūkininkai masiškai tremiami į Sibirą, inteligentai ir kitamaniai – naikinami.

Prasideda visuotinė suirutė, chaosas, badas...

Vėlesnis žydų tautos naikinimas (pradėtas nacių) vienintelis (galbūt) tėra suvoktas ir įsisąmonintas. Kitiems – užkimštos burnos, užgipsuotos. Džiaukitės tie, kurie likot gyventi!

Suvokimai

Jeigu ištversiu šituos metus iki galo – turėčiau padėkoti daugeliui žmonių. Visiems, kurie pasakė man gerą žodį. O ką jie galėjo padėti?.. Padėkoti ir tiems, kurie elgėsi atsainiai, ir provokavo, ir šiukšlino.

Kas naudingiau gali būt rašančiam? Labiau supratau žmones. Nepasikliauk tais, kurie „šlovės viršūnėje“ arba „siekia šlovės“. Jie visada nusigręš, nes tu trukdai jų siekimams. Jie jau aukštybėse.

Iš tiesų tai gyvenimo šiukšlės.

Sutapimai

Mano motina drausdavo genėti sodo medžius. Pabandyk, būdavo, bent sutrumpinti kokią obels šakelę, skandalas neapsakomas. Ji tvirtai buvo įsitikinusi, kad sodą „Dievas augina“. Obuoliai – Dievo rasa...

V. griežtai draudžia man kirptis. Kad ir kas trumpintų mano plaukus, jai nepatinka.

Plaukai turi būti laukiniai!

Dievulis augina.

Lapkričio 25, sekmadienis

Gudų mįslės

Beveik kaip Erlicko raštai.

Diedo kabo,
Bobos žioji,
Diedas prašo,
Boba duoda...

Kas bus? Šulinys. Svirtinis.

Keršto ir pavydo niekybė

Kada žmogų apninka šitie jausmai, o apninka... Gelbsti tik suvokimas, kad tie žmonės tokie pat silpni ir tokių pat jausmų kamuojami.

Mes dažnai, o dažnai kenkiam kitiems žmonėms dėl to, kad mūsų gyvenimas darosi nepakeliamas.

Kodėl turėčiau keršyti kitam? Ilgai nesupratau, o gal nenorėdavau įsileisti į savo širdį andainykščio B. Brazdžionio šūksnio: „Nekeršykit, o žmonės!“

Tegul kiekvienas gauna tą išsvajotą nuo mažumės džiaugsmo lašą, nes baisu yra mirti dykumoje.

„Fluxus“ ir avantiūra

Jau be būdvardžio „intelektualinė“. 1976 m. „Whitechapel“ dailės galerijoje Josephas Beuysas mestelėjo garsiąją tezę: „Visi žmonės yra menininkai.“ Ją greitai nusitvėrė mėgėjai ir šarlatanai.

Beje, vienas iš J. Mačiūno „performansų“ buvo supirkinėti laužynes Niujorke, šiek tiek jas pagražinti (fiktyviai) ir – parduoti kaip gyv. butus. Sudegė pardavęs butus, kurių kanalizacija buvo išvesta į pirmuosius aukštus... Mėšlas ėmė kilti į viršų, Mačiūnas turėjo sprukti (K. Varnelio pasakojimai).

Man regis, kad visus pralenkė ilgiausiai gyvenantis fliuksininkas J. Mekas. Jeigu į jo Vilniaus miestui parduotus archyvus (5 milijonai žaliųjų = 12 500 000 Lt) žiūrėsime kaip į išdaigą, tada viskas aišku.

Skaičiau, kad mūsų fliuksininkas V. L. tokiais principais rėmėsi vadovaudamas valstybei, t. y. Seimui. Apie tai buvo kalbama rimtu veidu, t. y. pasirodė analitiniai straipsniai.

Intelektualinės avantiūros, privalomos moderniam menui, išvirto į finansines aferas ir politinį šantažą.

P. S. Minima J. Beuyso tezė yra l. pažeidžiama, niekinė todėl, kad potencialiai kiekvienas žmogus yra kas tik nori.

Profesionalusis menas, kaip ir amatas, dalyko išmanymas, talentai, pašaukimas, čia yra nurašoma. Taip Iljičius andai samprotavo apie virėją ir valstybės valdymą.

Plg. panašaus stiliaus: „Visi vyrai kiaulės“; „Visos moterys kurvos“; „Visi žmonės žudikai.“

Išplėstinės mįslės

Jų būna tokių, kad nežinodamas išankstinio atsakymo – prapulsi. Pavyzdžiui:

1. Tėvas išėjo iš mažo didelio padaryti.
2. Dukra apsirgo nuo pernykščio juoko.
3. Sūnus išėjo medžioti, – jei būtų sugavęs, būtų užmušęs, bet kai nesugavo, namo parnešė.
4. Mama išėjo neskolintos skolos atiduoti.

Atsakymai: 1. Rugių sėti. 2. Pastojo. 3. Utėlių turėjo. 4. Mokesčių sumokėti.

(papasakojo V. R. iš Šeduvos)

Žodžių valstybėse

Milorado Pavičiaus „Chazarų žodynas“ (Rašytojų sąjungos leidykla, vertė Laima Masytė) – regis, vienas iškiliausių pastarųjų dešimtmečių pasaulio literatūros romanų. Kūrybinga rašytojo fantazija beribė.

Plakamas parklupdytas taip, jog barzda siekė sniegą, Metodijus mąstė, kad Homeras ir šventas pranašas Elijas yra amžininkai, kad Homero poetinė valstybė buvo didesnė už Aleksandro Makedoniečio imperiją, nes tęso nuo Ponto iki Gibraltaro ir dar toliau. Galvojo apie tai, kad Homeras negalėjo žinoti, kas knibžda jo valstybės jūrose ir miestuose, lygiai taip pat ir Aleksandras Didysis negalėjo žinoti, ką galima rasti jo valstybėje. Metodijus galvojo ir apie tai, kaip Homeras vienu sykiu į savo veikalą įrašė ir miestą Sidoną, o drauge su juo, nė nenutuokdamas – ir pranašą Eliją, kurį Dievo valia maitino paukščiai. Metodijus galvojo apie tai, kad Homeras savo didžiulėje poetinėje valstybėje turėjo jūras ir miestus visai nežinodamas, jog viename iš jų, Sidone, gyvena pranašas Elijas, kuris taps kitos, irgi plačios, amžinos, bei galingos, kaip ir Homero, poetinės valstybės – Šventraščio – gyventoju. [ir t. t.]

Nuostabi vizija, tarsi bylojanti, kad medžiaginė (kardo galios ir iškilių statinių) imperija istoriškai yra tiek pat reali, kaip ir žodžių valstybė, kad istorija taip pat yra žodžių kūrinys (ir t. t.). Tokių žavių, turiningų vaizduotės polėkių knygoje yra nemažai.

Apie „Chazarų žodyną“ kitaip

Mano jaunystėje muzikinių vaizdo klipų televizija nerodydavo – pamenu, kokį įspūdį man padarė pirmieji pamatyti klipai praeito amžiaus devintajame dešimtmetyje (pvz., „Rūdninkų“ bare to paties pavadinimo gatvėje). Kūrėjų vaizduotė ir išmonė atrodė nepaprasta, stulbinanti. Ilgainiui, techninėms galimybėms pranokstant visas ribas, vaizduotei šėlstant be jokios logikos ir prasmės, tas įspūdis smarkiai priblėso, nes toji fantazija galėjo kurti bet ką ir bet kaip. Kai galima skraidyti po vandeniu ir plaukioti padebesiais, kai viskas įmanoma, galiausiai niekas nebestebina, nes fantastinių situacijų lavina praranda galią priblokšti ir kelia tik nuobodulį. Nebelieka nuostabos.

Visa tai prisiminiau skaitydamas „Chazarų žodyną“, nes ir ten, bent kai kur, o ir daug kur, fantazijos viražai, neturėdami pagrindo, virsta tiesiog bet kuo.

„Brankovičius jį išmokė kaire akimi skaityti vieną, o dešine – kitą knygos puslapį, dešine ranka rašyti serbiškai, o kaire – turkiškai.“ Tie kuriozinės, pseudofolklorinės fantastikos pabiručiai liejasi be galo ir be krašto, be pagrindo ir esmės. „[...] prie Dunojaus upės, kur gyveno gentys, talžančios vėją, jų žmonėms ant galvos vietoj plaukų augo žolė, o jų mintys buvo ledinės.“ Gražu? Taip, bet kas iš to, kokią prasmę tai turi knygos kontekste? „[...] gyvates jie varydavo iš odos, vanodami botagais, o jų moterys gimdydavo ore, pakabintos ant šventojo medžio.“

Galiausiai visa tai yra tarsi naratyviniai cirko numeriai (arba kunstkamera), žarstomi padrikai, nesuveriami ant prasmingo pasakojimo smilgos. Galima sakyti, kad knyga stokoja jausmo (jausmai čia minimi, bet tik jais kurioziškai žongliruojant) arba egzistencinio matmens. Erudicinės, racionalios išmonės literatūrai kartais būdingas toks išgalvoto konstravimo efektas (pvz., Rushdie arba Eco). Bet esmė ne ta – to paties Pavičiaus romaną „Vidinė vėjo pusė“ gelbsti nuoseklaus (nors ir daugiasluoksnio) pasakojimo gija. Erudicinės, racionalios išmonės autorius Jorge Luisas Borgesas savo apsakymams sugebėjo suteikti neišvengiamos lemties aurą – jo kūriniai padiktuoti archetipinės, neklystamos ir nepakartojamos būtinybės. „Chazarų žodyne“ daug kur įsisiautėja chaosas – visi tie fantastiniai pabiručiai gali pasireikšti bet kaip ir bet kokia tvarka.

Apie mūsų kalbą kitaip

Moderniosios epochos tautinės valstybės taip pat yra žodžių valstybės, nes kalba yra esminis tapatybės elementas. Pastaruoju metu dėl įvairių priežasčių kai kam tai nepatinka (kai kam ir iš tų, kuriuos čia dabar labai teigiamai cituosiu).

„Naujajame Židinyje-Aiduose“ (Nr. 5–6) pamatinė diskusija apie kalbos vartojimą – tokiu, tarkime, filosofiniu, arba strateginiu, lygiu: Nerijus Šepetys, Arūnas Sverdiolas, Mantas Adomėnas, Eligijus Raila, Petras Kimbrys ir Rūta Marcinkevičienė (vienintelė kalbininkė). Pradžioje kalbėtojai prisipažįsta esantys daugmaž tos pačios nuomonės, nors kalbantis pasireiškia ir tam tikrų skirtumų. Viena iš esminių temų – svetimvardžių rašyba. Sverdiolas kalba apie visuomeninę amneziją ir monologinį kalbėjimą: „Klausimas vėl svarstomas parlamente ir vėl klausiama, kaipgi bus su arabiškais ar kiniškais rašmenimis, tartum nebūtų daugybę kartų aiškinta, kad kalbama tik apie lotyniškus rašmenis, kuriuos tam reikalui vartoja visas pasaulis.“

Čia pridurčiau, kad tie, kurie vis kaišioja klausimą dėl arabiškų ar kiniškų (ar rusiškų) rašmenų, arba tyčia apsimeta neišmanėliais (tik tam, kad pakurstytų sumaištį), arba iš tikrųjų yra (švelniai sakant) neišmanėliai.

Dar Sverdiolas apie tai, kad kai kurie žmonės prikišamai, puikuodamiesi akcentuoja savo neišmanymą (esą mes nežinome, kaip tarti tas užsienietiškas pavardes): „Mokant mokykloje užsienio kalbos, reikėtų tiesiog kelias pamokas skirti apytikrėms vardų tarimo kitomis kalbomis taisyklėms, taip pat parengti paprastutes brošiūras. Bet subrendęs žmogus neturėtų pasirinkti visą gyvenimą sėdėti kūdikio kėdutėje, nes tai nesą draudžiama.“ Tiesą sakant, pagrindinėms taisyklėms užtektų ir vienos pamokos, ir ne brošiūros, o vieno ar dviejų lapų. Bet dabar kai kuriuose mokyklų vadovėliuose tęsiama priešinga tradicija – kvailinimo: svetimvardžiai pateikiami sulietuvinti, net skliausteliuose nenurodant originalios rašybos. Šitaip kai kas skleidžia tamsą, o paskui turbūt tie patys žmonės dejuoja, kad žmonėms neįmanoma žinoti, kaip tie vardai tariami.

Kimbrys apie baimę į dokumentus įsileisti „nelietuviškas“ raides (w, q, x):

Man tai primena tokią maginę sąmonę, kai bijoma tų raidžių kaip tam tikrų ženklų, net nežinau, kabalistinių arba satanistinių. [...] Lietuvoje net nerastum nė vieno žmogaus, kuris negalėtų ištarti tų raidžių.

Na, gal ir rastum tokių, kurie nemoka jų ištarti, pvz., gyvenančių sąvartynuose...

Raila. *Kitas klausimas – kaip originalią vardo formą įjungti į kalbą: pridėti galūnes, nepridėti? Kai kas ir su galūnėmis nebeatpažįsta – vakariečiams apskritai nesuvokiama, ką tos galūnės reiškia.*

Čia vis dėlto yra aiškūs principai: rišliame tekste mes pridedame galūnes (ne tik mes, bet ir visi sintetinių kalbų vartotojai, pvz., slavai), o kitur – ne. Deja, šitos paprastos taisyklės mūsų didžioji žiniasklaida (išskyrus gal kultūrinę) nesuvokia. Prieš pasaulio futbolo čempionatą laikraščiai pateikė visų komandų sudėčių sąrašus: aibė vardų ir pavardžių. Kam prie jų reikia pridėti galūnes, turbūt niekas nesugebėtų motyvuoti. Kalbant apie popierinę žiniasklaidą, tai ir ekonomijos klausimas: 32 komandos po 23 žaidėjus = 736, – ir didžioji dauguma su prilipdytomis galūnėmis, kurios niekam nereikalingos.

Šioje diskusijoje kalbėta ir apie perdėtą kalbos gryninimo aistrą.

Adomėnas. *Jau viskas, daržas išravėtas, piktžolių nebėra, liko tik daržovės, bet šita daržovė ne tokia graži, panašią tarsi jau turim, – nieko, išrausim ir ją.*

Sverdiolas. *[...] Jei ką nors išgrynini, tai kitas dalykas šalia pasirodo negrynas, išnaikini tą – dar kitas. Tai toks neurotinis begalinis ravėjimas.*

Čia, kaip ten minėta, susidaro įspūdis, kad kalbos normintojai neturi ką veikti. Bet veikti yra tiek daug, kad nesuspėjama aprėpti, – iš svetur nuolat plūsta nauji naujausiųjų technologijų ir reiškinių žodžiai. Nepaisydami to, kai kurie kalbininkai (tarkim, daug ir teigiamai nusipelnęs Jonas Klimavičius), regis, atsilošę varto tarptautinių žodžių žodyną ir svarsto, ką dar galima išravėti. Ir ne tik šį žodyną – vis randama dingsčių ravėti ir jau seniai nuolat vartojamus, pripažintus lietuviškus žodžius *(anūkas, rūbas)*.

Ir dar vienas akcentas: lietuvių kalba yra ne tik senoji, archajiška autentika – ji jau seniai savyje organiškai suviršinusi didžiulį europinį paveldą, ir tai ją esmingai praturtino.

Adomėnas. *[...] mūsų tautiškumas negalėtų egzistuoti be iš šalies atėjusio pavidalo, mes nebeatpažintume savęs, jeigu nebūtume tapę savimi per europietišką prizmę, veidrodį ar formą, jeigu nebūtume jos suformuoti kaip tauta, atpažįstanti save kaip tautą. Ir todėl visi bandymai pabėgti nuo tos civilizacijos, užsisklęsti ir sakyti, kad mums užtenka tik šventų ąžuolų giraičių ar tiesiog miško, pasislėpti archajiškiausios kalbos atvašynuose, – jie gali vėl sunaikinti tautą, kuri, kaip pranašavo Palemonas Dračiula, atvirs gentimi.*

Šalia išspausdintas poleminis kalbininkės Loretos Vaicekauskienės straipsnis „Lietuvių kalbos norminimo šimtmetis“. Šioje mokslinėje istorinėje apžvalgoje kėsinamasi į „šventų švenčiausiąjį“ principą – preskriptyvią kalbos norminimo nuostatą. Tai įdomu, bet čia nėra dviejų dalykų – lyginamosios perspektyvos (juk visos kalbos daugiau ar mažiau iki šiol norminamos) ir praktinių pasiūlymų – ar leisti bet ką ir bet kaip?

LAIMANTAS JONUŠYS

PIERRE ALFERI

•

štai ir viskas prozos dėlei
nebėra daugiau maldos
rytinės tat supeckiota
ir tai yra gražu
visados retro
kaimyno minties
neatpažįstamas kvartalas
iščiulptas bet šviežias nuo vakar

tikroji poezija

šit kodėl nieks neprilygsta
šioms pianino gamoms tas
gilus prėskumas gilus drungnumas
duoda mintį apie mirtį
per išsiblaškymą nuo to
ugnis ima
nejudėti nejudėti

vasara pagal flaubert'ą

taigi taip į juodą dėžutę
įeina gautas signalas
ir užslaptintas jį oda brūžuoja
oda koneveikianti tęsinį
subaksnota bastūno
labai iškalbinga patelės
ar patino smulki trakšinti kruša

filmas

kitiems šis tulžys žuvininkėlis
kraunantis lizdą ant galingos bangos
pasaulio sako „taip“ neryžtingą
ryžtingą kelioms akimirkoms
žolės bevardės jo klausosi stiebelis
kutena kad perlamutro
snauduly būtų geriau girdimas

gončiarovo karjera

o kaip šitos linijos banginio ūsų
išsiskleidžia perskaitytos užsiskleidžia
silpnas ugnies salvės garsas
kai iššauna ir tai iš vėjo
be lietaus pagarbus nusilenkimas
šiam popieriui paikam ir jo
niauriai literatūrai

Vertė Ramūnas Kasparavičius

ANNA ACHMATOVA

•

Kaip laikrodžio gegužė gyvenu tolydžio,
Miško paukščiams nepavydžiu.
Vis kukuoju prisukta.
Bet lemtis šita...
Žinai, jos tik priešui linkėti
Galėčiau.

1911 kovo 7

Girioje

Keturi deimantai – keturios akys,
Dvi mano ir dvi yvo.
O kraupus, kraupus šis apsakymas,
Kaip mano sužadėtinis krito negyvas.

Guliu žolėj, žolė drėgna, blandi,
Mano skardūs žodžiai išdraskyti,
Stebi aukštai pelėda brandi
Ir vis nesiliauja klausytis.

Apie mus eglių medžiai susigrūdę,
Virš mūsų dangus, kvadratas juodas, tįsi,
Tu žinai, žinai, jį nužudė.
Jį nužudė mano brolis vyresnysis...

Ne dvikovoj kruvinoj, ne kare,
Ne mūšyje nuožmiam, – tik
Takely tyliam, kai ėjo giria
Su manim mano mylimas susitikt.

[1911]

•

Tikros glamonės – ji švelni –
Nesupainiosi su niekuo.
Tu bergždžiai atsargus kuteni
Man pečius ir krūtinę pūkuos.
Ir bergždžiai šią gražbylystę
Apie pirmąją meilę man ištari.
O, kaip aš puikiai pažįstu
Akių tavo alkį ir ryžtą!

1913

•

Vakarės gelsvos šviesos ruožas platus,
Švelnus dvelkimas balandžiu.
Ne vienus tu pavėlavai metus,
Dėlto matyt tave džiugu.

Prisėsk štai šičia gretimais
Žvaliom akim išvysti:
Sąsiuvinis viršeliais mėlynais –
Tai eilėraščiai mano vaikystės.

Atleisk, kad gyvenau tuo sielvartu
Ir saule džiaugiaus nedažnai.
Atleisk, atleisk, kad man vis tu
Nuolatos kituose vaidenais.

1915

•

Ir į draugystę paslapty su aukštu,
Tamsiaakiu lyg jaunutis erelis
Aš tarsi į gėlyną parudenio
Įžengiau lengvai.
Ten buvo paskutinės rožės,
Ir mėnuo suposi skaidrus
Ant pilkų, blandžių debesų...

1917, Peterburgas

•

Kai mano žūties gūdžios vėlyvoji žinia
Pagaliau palies jo klausą,
Santūresnis netaps, neliūdės jis manęs,
Bet sausai nusišypsos pablausęs.
Ir prisimins staiga tą vidurziemio erdvę,
Pūgą, Neva pakilusią skrieti,
Prisimins staiga, kaip prisiekęs jis sergėt
Savąją draugę rytietę.

1917

Iš ciklo „Juodasis sapnas“

4

Ledo lytys skambėdamos dryksta,
Erdvės beviltiškai blausios.
Ak, kodėl gi ant manęs pyksti,
Savo kaltės tavęs klausiu.

Jeigu reikia – mane pribaik,
Bet nebūki man toks grubus.
Tu nenori su manim vaiko,
Mano eilės tau nesvarbu.

Tegu – visa bus, kaip tu tarsi!
Aš įžado duoto laikaus,
Paskyriau tau gyvenimą, bet savo karstui
Šitą liūdesį pasilikau.

1918

•

Aš paklausiau gegužės,
Kolei gyvensiu, kolei.
Pušų viršūnės staiga sugižės.
Geltonas spindulys krito į žolę.
Bet tylu tankmėj ir šviežia...
Namo štai metas eiti,
Ir vėjas vėsus liežia
Mano kaktą kaitrią.

1919

Išsiskyrimas

Štai ir siena mūsų rūpesčių ir pergalių –
Štai ir šiaurės jūros paribys, –
Tik nesuprantu, džiugiai ar aisiai verkdamas
Tu į mano kojas sukniumbi.
Pasmerktieji man daugiau nereikalingi:
Įkaitai, vergai, belaisviai,
Tik su mielu man valinguoju
Dalysiuosi ir duona, ir namais.

1922

Bežeckas

Ten baltos cerkvės ir skambus, švytintis ledas.
Ten mielojo sūnaus pražysta rugiagėlių akys.
Virš senojo miesto – Rusijos deimantinės naktys
Ir dangaus pjautuvas, geltonesnis už liepų medų.

Ten atmintis rūsti, dabar taip apsiblausus,
Atverdama man savo rūmą ligi žemės lenkiasi;
Bet aš neįžengiau, aš užtrenkiau duris baisiausias...
Ir miestas buvo kupinas džiugaus kalėdinio žvangesio.

1921 gruodžio 26

•

Vienas žengia tiesiausiu keliu,
Kitas suka aplinkui
Ir laukia grįžt pas tėvelius,
Prie buvusiosios linksta.
O aš žengiu vis lydima bėdos –
Ne tiesiai, ne kreivai man skirta eiti –
Tik į niekur, į niekados
Lyg traukiniams nuo šlaito.

1940

Iš triptiko „Mirtis“

II

O aš jau stoviu prieigą prie kažko pajutus,
Kažko, ką tenka kiekvienam skirtinga kaina imt...
Tame laive man paruošta kajutė
Ir vėjas burėse – ir baisi minutė
Išsiskyrimo su gimta šalim.

1942, Diurmenis

Iš ciklo „Mėnulis zenite“

7. Jaunaties pasirodymas

A. K.

Iš perlamutro ir agato,
Iš stiklo aprūkusio,
Nuotakią staiga pamatome
Iškilmybėj plūkant, –
Lyg „Mėnesienos sonatoje“
Štai takas, jos kertamas, trūko.

1944 rugsėjo 25

Aidai

Praeitin seniai jau kryptys uždarytos,
Ką gi praeitis dabar man turi?
Kas ten? – sukruvintos plytos
Arba užmūrytos durys,
Arba aidai, vis netykūs,
Vis nesileidžiantys numaldyt...
Tuos aidus tas pat ištiko,
Kas ir tam, ką nešiojuos širdy.

1960

Vertė Indrė Butkutė

Apie apmaudo kilnumą

Philip Roth. ***Apmaudas.*** Romanas. Iš anglų k. vertė Gabrielė Gailiūtė. V.: Baltos lankos, 2010. 190 p.

Nedidukas „Apmaudas“, amerikiečių rašytojo Philipo Rotho romanas lietuviškai, vertas dėmesio pirmiausia dėl to, ką byloja apie vertimo padėtį Lietuvoje. Jei turėsime omenyje, kad tai vienas iš naujausių šio rašytojo romanų, JAV pasirodęs 2008 metais, galėsime tik džiaugtis, kad turime išverstą šiuolaikinės literatūros naujieną. Bet džiaugsmas blėsta, kai sužinai, kad tai jau 29-a Philipo Rotho knyga iš visos jo bene penkis dešimtmečius trunkančios kūrybos. Ir tik antra knyga lietuviškai (1999-aisiais išleistas „Amerikietiškos pastoralės“ vertimas). Taigi apmaudus pats faktas, kad amerikiečių literatūros gyvoji legenda Philipas Rothas, kurio nuopelnai JAV literatūrai ir kultūrai įvertinti net 21 prestižiniu prizu, nepriklausomoje Lietuvoje dvidešimt metų buvo beveik neverčiamas. Gal tik vertėjai ir leidėjai galėtų pasakyti kodėl. Šį įdomų „kodėl“ kaip tik ir svarstė „Apmaudo“ vertėja, šiame savaitraštyje (VI.18) pristatydama ką tik išleistą knygą: pasak jos, Philipą Rothą nuo lietuvių skaitytojų skiria „baisus neapsižiūrėjimas“, „kultūriniai skirtumai“, jo kūrybai būdingi „Amerikos žydų tapatybės klausimai“. Priežasčių gal būtų ir daugiau, bet minėtos teisingos ir vertos dar kitų svarstymų – kodėl?

Reikia pasakyti ir tai, kad pasirinkimas iš gausios Philipo Rotho kūrybos į lietuvių kalbą versti „Apmaudą“, o ne kurį kitą romaną motyvuotas ne siekiu, nors ir pavėluotai, reprezentuoti šio garsaus rašytojo vertingą kūrybą, bet paprastesniais gerais motyvais. Vis dėlto užsienio kritikai teigia, kad „Apmaudas“ yra Philipui Rothui „nebūdingai blankokas romanas“, tad iš šio romano vargiai pažinsi šios literatūrinės garsenybės kūrybos savitumą. Beje, tarp šių dienų vertimų į lietuvių kalbą esama ir daugiau panašių knygų. Štai kad ir pernai išleisti keli garsių šiuolaikinių autorių kūrybos savitumą ne ypač reprezentuojantys romanai: Peterio Høego „Tylioji mergaitė“, Iano McEwano „Česilo pakrantėje“, Michaelo Ondaatjės „Divisadero“. Vardai yra ir bus garsūs, bet ne šiais ne itin pavykusiais romanais.

Kita vertus, negali sakyti, kad „Apmaudas“ visiškai prasta knyga. Kitaip nei ką tik minėtų, jos nesinori po dešimties puslapių dėti į šalį. Joje randi Philipui Rothui (žydų kilmės rašytojui, kurio seneliai XIX a. iš Europos atvyko į JAV) būdingos Amerikos žydų tematikos, žavaus gyvenimo komizmo, suaugusio su tragiškumu, individo likimo socialinės, politinės istorijos kontekste vaizdavimo ir kt. Tačiau tai lengvas romanas ir jį perskaičius susidarantis pirmas įspūdis, kad tai psichologinis romanas jaunimui, be abejo, yra klaidingas. Klaidingas, kai daugiau (su)žinai apie Philipą Rothą ir jo kūrybą. Šis romanas yra daugiau nei psichologinis romanas jaunimui. Nors jį siūlyčiau skaityti jaunimui ir tėvams bei mokytojams, kad jaunimas pamatytų, kas gyvenime kartais randasi iš jaunatviško idealizmo ir maištingumo, o tėvai – kaip jų fobiški marazmai pakerta vaiko gyvenimą. Šį pirminį įspūdį sukelia „Apmaudo“ pamokymai jaunimui: dirbk; daryk, ką reikia; siek užsibrėžto tikslo; studijuok knygas, o ne vien tikėkis stebuklų iš dėstytojų; nepasiduok jausmams; nenorėk visko padaryti teisingai; į nenuoširdų administracinį rūpestį atsakyk kuo trumpiau ir nelaidyk liežuvio ir kt. Taip pat perspėjimai tėvams: nebijok vaiko perleisti pasauliui; netrukdyk jam tapti brandžiam ir nepriklausomam; žiūrėk, kad rūpindamasis nesugriautum vaiko gyvenimo, ir kt. Visa tai pateikiama nemoralizuojant, pasakojamos istorijos siužetu parodant, kokia svarbi kiekviena gyvenimo ir žmogiškų santykių smulkmena, galinti daug ką nulemti.

Ne mažiau svarbūs kiti romano turinio aspektai, modifikuojantys minėtą pirminį įspūdį: JAV žydų šeimos (darbščios, monolitiškos, skyrybos joje būtų baisus skandalas) gyvenimas, dviejų kartų (vyresnės – uždaros, solidarios; jaunesnės – atviros, kur žydas jaučia panieką žydui) skirtumai, XX a. 6-ojo dešimtmečio tradicinio švietimo taisyklių kritika, prezidento Harry Trumano laikų Korėjos karo detalės ir kt. Romanas įdomus nestereotipiniu požiūriu į moralinį ir patriotinį auklėjimą, į pirmą seksualinę patirtį ir traumas tais griežtais dar ikiseksualinės revoliucijos laikais, į savižudybės, apsisprendimo ir gyvenimo klaidos temas.

Pagrindinė romano tema – apmąstymas apie gyvenimą ir tai, kaip jame „siaubingai, nesuvokiamai banaliausi, atsitiktiniai, net juokingi apsisprendimai kartais turi neįtikėtinų pasekmių“ (p. 187). Anglų rašytojas Grahamas Swiftas šiemet lietuviškai išleistoje „Vandenų žemėje“ apmąsto gyvenimo ir istorijos „kodėl?“, o amerikiečių rašytojas „Apmaude“ apmąsto (ne taip giliai kaip Grahamas Swiftas) gyvenimo ir istorijos „jei“. Romane jis pabrėžia ir stilistiškai panaudoja šį sąlygos jungtuką, kuris įvardija sampyną gyvenimo aplinkybių, nuo kurių priklauso žmogaus likimas: „Taip, jei ne tas ir ne anas, visi būtume kartu, gyventume amžinai ir viskas baigtųsi laimingai. Jei ne tėvas, jei ne Flaseris, jei ne Elvinas, jei ne Kodvelas, jei ne Olivija!.. Jei ne Kotleris – jei jis nebūtų susidraugavęs su šauniuoju Kotleriu! Jei Kotleris nebūtų su juo susidraugavęs! Jei jis nebūtų leidęs Kotleriui pasamdyti tarpininko Cyglerio! Jei Cyglerio nebūtų pagavę! Jei jis būtų pats vaikščiojęs į koplyčią! Jei būtų nuėjęs ten keturiasdešimt kartų ir keturiasdešimt kartų pasirašęs, šiandien būtų gyvas, kaip tik eitų į pensiją po advokato karjeros. Bet negalėjo!“ (p. 186) Jis – tai pagrindinis veikėjas Markas Mesneris, žydukas, Niuarko miesto košerinio mėsininko sūnus, darbštumo ir doros išmokęs iš tėvo mėsinėje, pirmasis šeimos narys, siekęs aukštojo išsilavinimo, nuo tėvo idiotiško persekiojimo iš vieno miesto koledžo perbėgęs į kito miesto koledžą, studijavęs teisę, sąžiningas, išmintingas, atsakingas, laisvamanis, nemokėjęs daryti kompromiso su sąžine ir žmonėmis ir gal dėl viso to atsidurdavęs pragaištingose situacijose.

Pasakodamas jaunojo Marko Mesnerio trumpo gyvenimo istoriją, rašytojas su švelnia ironija parodo, kas yra tas neišvengiamas gyvenimo absurdas, nuo kurio herojus apsivemia. Parodo tai ne niūriu, o šviesiu pasakojimu, švelniai ironizuodamas bandymą psichologiškai paaiškinti gyvenimo absurdą. Philipas Rothas jį aiškina, bet kitaip.

Aiškina pasakojimu, kuris turi linijinę (kiek per paprastą) struktūrą ir yra sudarytas kaip konfliktinių situacijų vėrinys, kaip pagrindinio veikėjo ne tiek gyvenimo kulminacija, kiek netikėtas kritimas į klaidas ir nesėkmes. Į šį pasakojimą įterpia keletą perėjimų (kuriuos motyvuoja pasikartojantis kraujo motyvas) prie jaunojo Marko Mesnerio vaikystės patirties košerinėje mėsinėje ir jo netolimos ateities anapus, kai jis prisimena ir pasakoja savo istoriją. Pats pasakojimas yra ne analitinis, bet savitai deskriptyvus. Savita yra ir romano dialogų logika, romano ironija bei dramatizmas (nedrąsu sakyti – žydiški, nes Philipas Rothas pabrėžia esąs ne žydų, o amerikiečių rašytojas). Iš šių ir kitų dalykų ir susideda užsienio kritikų vertinamas rašytojo unikalumas. Šio unikalumo šiek tiek esama ir šiame vėlyvajame romane, nors, kita vertus, jis blankokas (ypač formos ir stiliaus požiūriu). Sunku pasakyti, kiek šio rašytojo meninio savitumo (ne)įmanoma perteikti vertime (tikriausiai tai nėra lengvai verčiamas autorius), tačiau lietuviškas jaunos, bet prityrusios vertėjos Gabrielės Gailiūtės vertimas tikrai sklandus.

Bene labiausiai romanas originalus kaip daugiau negu tik psichologinės būsenos, gal tiksliau sakyti, egzistencinės situacijos, įvardytos žodžiu „apmaudas“ (angl. *indignation*), aprašymas. Būtent apmaudą patiria jaunasis Markas Mesneris žengdamas pirmuosius brandaus, savarankiško gyvenimo žingsnius. Žodį „apmaudas“ išmokęs dar vidurinės mokyklos laikais iš kinų himno. To himno frazę „Širdys plūsta apmaudu, sukilkit!“ sau tyliai niūniuojantis sunkiais momentais. Čia reikia pabrėžti, kad originalo žodis *indignation* (kartu tai ir romano antraštė) yra talpesnės reikšmės nei lietuviškas „apmaudas“. Ypač turint omenyje angliško *indignation* kilmę iš *indignity* ir jo lotyniškos genealogijos semantiką (taip pat buvimą žodžio *dignity* (lot. *dignitas*) antonimu): tai negarbingumas, žemumas, niekšiškumas, nevertumas, pasipiktinimo vertas elgesys, apmaudas. Toks iš paviršiaus kartais atrodantis kitaip, bet iš esmės negarbingas, žemas, niekšiškas, nevertingas, pasipiktinimą ir apmaudą keliantis Kitų (pirmiausia tėvo) elgesys ir pražudė jaunąjį Marką Mesnerį. Taigi *indignation* yra ne tik tai, ką jis jaučia (lietuviška romano antraštė „Apmaudas“ tai labiau nurodo), bet ir gyvenimo, Kitų ar socialinės terpės, stokojančios subtilaus *dignitas* (kilnumo, orumo, garbingumo, teisingumo, padorumo), charakteristika.

Kad ir koks „Apmaudas“ būtų – blankokas, bet įdomus skaityti, ir šį prieštaravimą patirs ne vienas jo skaitytojas – iš šio romano galima šiek tiek (bet per mažai) pajusti užsienio kritikų iškeliamą Philipo Rotho gebėjimą išryškinti tragiškos situacijos komišką atspalvį, jo jautrumą moraliniams dalykams, jo savitą Amerikos gyvenimo kritiką. Sąmojinga gyvenimo kritika Philipas Rothas primena – jei lygintume ne su Amerikos rašytojais – europietiškąjį Milaną Kunderą, kurį, beje, pirmasis pristatė JAV skaitytojams, kai dirbo leidyklos „Penguin“ vyriausiuoju redaktoriumi ir čia leido seriją „Rašytojai iš kitos Europos“ (Philipo Rotho nuotrauka su Milanu Kundera įdėta į *Philip Roth Society* tinklalapį). Kuo šie rašytojai panašūs, truputį numanyti galima iš „Apmaudo“, bet dar geriau būtų – ir iš kitų Philipo Rotho knygų.

DALIA ZABIELAITĖ

Apie negyvenimo miestą

Yasmina Khadra. ***Kabulo kregždės.*** Romanas. Iš prancūzų k. vertė Stasė Banionytė. V.: Žara, 2010. 164 p.

Vieną baisoką negyvenimo vaizdą teko matyti BBC reportaže: jauna moteris uždaryta į moterų pilną kalėjimą dėl to, kad kiti ją apkaltino turint blogą charakterį. Kur tai įvyko? Afganistane. Ten ir daugiau panašių dalykų dedasi. Kokių? Šį tą galima sužinoti iš Yasminos Khadros „Kabulo kregždžių“, romano apie beviltišką žmogaus padėtį Afganistane. Tai romanas, turintis ryškų pažintinį atspalvį. Tad ir vertintinas, viena vertus, pažintinio turinio, kita vertus, meninės vertės požiūriu.

Bet pirmiausia smalsu klausti: kas rašo apie tą negyvenimo dykuma virtusį afganų pasaulį? Rytų rašytojas? Vakarų keliautojas? Žurnalistas? Ne. Romaną parašė žmogus, neapibūdinamas šiomis įprastomis kategorijomis. Ne afganistanietis. Bet didžiąją gyvenimo dalį nugyvenęs Alžyre. Tiksliau – Karo akademiją baigęs karininkas Mohamedas Muleseulas. Iš mokslų ir daugiau kaip 30 metų darbo patirties žinantis, kas dedasi arabų kraštuose.

Savo kūrybinę veiklą Mohamedas Muleseulas pradėjo nuo klasikinių detektyvų. Paskui pasirinkęs Yasminos Khadros pseudonimą ėmėsi ir politinių romanų. „Kabulo kregždės“ yra vienas iš, rodos, daugiau nei dešimties šio autoriaus jau parašytų politinių romanų. Patį tokio romano žanrą, kaip galima spręsti iš „Kabulo kregždžių“, rašytojas modifikuoja, sakytume, paįvairina, politinę tematiką susiedamas su meilės istorija, detektyvo elementais ir pažintinėmis kelionių literatūros detalėmis.

„Kabulo kregždžių“ turinio politinis aspektas, sudarantis romano pažintinį pagrindą, yra talibų režimo metai po sovietų invazijos į Afganistaną, talibų šovinistinė antivakarietiška propaganda, jų religinis fanatizmas, afganų teokratija, socialinis neteisingumas, ekonominis skurdas ir kt. Iš viso to susideda romane pavaizduota tamsi Afganistano realybė, tas, pasak rašytojo, pūvantis pasaulis, kur „dykuma nesustabdomai plinta, šliaužia per žmonių sąmonę, mąstyseną“ (p. 6).

Į šį pūvantį pasaulį įkomponuota dviejų afganų šeimų istorija: kalėjimo prižiūrėtojo talibo fundamentalisto Atiko Šaukato ir jo sergančios žmonos Musaratos ir buvusio verslininko Mohseno Ramato ir jo gražuolės žmonos advokatės, kovotojos už moterų teises Zunairos dramatiški likimai. Tai dvi monogamiškos, į vakarietiškas panašios šeimos, ir tai, kad būtent jas tokias, o ne afganų poligamiją, vaizduoja rašytojas, tikriausiai yra romano pažintinio turinio trūkumas.

Romano pradžioje Mohsenas, po sovietų invazijos viską praradęs verslininkas, atsitiktinai gatvėje pamato viešą egzekuciją, įsilieja į įtūžusią minią, sviedžia kelis akmenis į pasmerktą moterį ir mirtinai prakerta jai galvą. Romanas baigiamas irgi viešos egzekucijos scena, taip tarsi parodant, į kokį užburtą žiaurybių ir socialinio neteisingumo ratą yra uždaryti Afganistano žmonės: akmenimis užmėtomas ir sutrypiamas kalėjimo prižiūrėtojas Atikas, kai „antgamtinės jėgos varomas“ (p. 159) puldinėja gatvėje nuo vienos moters prie kitos, plėšia nuo galvų čadras ir ieško Mohseno žmonos Zunairos, kurią saugomą kalėjime įsimylėjo.

Tarp romano pradžios ir pabaigos nutinka ir daugiau tamsių istorijų: Mohsenas ir Zunaira nesėkmingai pasivaikščioja ginkluotų talibų kontroliuojamomis Kabulo gatvėmis; Atikas bastosi po gatves, nepakęsdamas būti purvinuose namuose su sergančia žmona Musarata; talibai rimbais varo žmones į mečetę ir kt. Šias negyvenimo scenas rašytojas pateikia kaip afganų socialinio gyvenimo charakte-

Realybė – tai iliuzija

VADIMAS RUDNEVAS (g. 1958) – rusų filologas, filosofas, psichiatrijos teoretikas, J. Lotmano, B. Gasparovo, V. Toporovo mokinys. Parašė knygas: „Mikė Pūkuotukas ir kasdieninės kalbos filosofija“, „Šalin nuo realybės“, „Futbolo metafizika“, „Dialogas su beprotybe“, „Gurdžijevas ir šiuolaikinė psichologija“ ir kt. Su Vadimu Rudnevu kalbasi žurnalistas Michailas Boiko.

– Neseniai būtent jūsų paveiktas perskaičiau Marko Burno knygą „Klinikinė psichoterapija“. Kuo jums kūrybiškai patraukli terapija?

– Jūs turbūt nežinote, kad turiu psichoterapeuto diplomą ir galiu užsiimti privačia praktika...

– Kokios mokyklos diplomą?

– Burno mokyklos, nes 20 metų pas jį mokausi. Tačiau meninės saviraiškos terapija – tai „neteisinga terapija“, jei remsimės Aleksandru Soslandu ir jo knyga „Fundamentali psichoanalitinio metodo struktūra“.

– Tai puikus tyrimas, keista, kad Soslandas nuo to laiko daugiau nieko neparašė.

– Mudu aptarėme visus maniškius tekstus – Maskvos kavinėse ar pakeliui į jas. Jis, žinoma, išskirtinis žmogus mano gyvenime.

– Beje, ar kas nors iš jūsų pažįstamų pritaria garsiajam jūsų teiginiui apie realybę kaip ženklų sistemą?

– Apskritai visi. Teiginys akivaizdus.

– Manau, Burno imtų juoktis.

– Ne, jis nesijuokia. Sako: tai autistinė koncepcija, o aš – dvasinis materialistas. Visi teisūs. Kaip žydiškame anekdote. Pas rabiną ginčydamiesi ateina du vyrai. Pirmasis skundžiasi, ir rabinas atsako: taip, jūs teisus. Antrasis skundžiasi, ir rabinas atsako: jūs taip pat teisus. Pirmojo žmona klausia: kaipgi jūs abu galite būti teisūs? Tuomet jau tas vyras atsako jai: žinai, Sara, ir tu teisi... Štai polifoninio charakterio modelis: visi teisūs, nėra branduolio, nėra sluoksnių, yra tik skeveldros.

– Dauguma žmonių mano, kad realybė yra kažkas egzistuojančio atskirai nuo subjekto, kalbos, ženklų sistemų, kažkas tvirto, duoto mums per pojūčius...

– Atleiskite, tai Lenino „Materializmas ir empiriokriticizmas“. Man regis, kvaila, buka knyga. Nors pirmasis Vienos ratelis, dar iki Wittgensteino, rimtai aptarinėjo šią knygą.

– Kelis kartus skaičiau ją – ten slypi kažkas patrauklaus...

– Sangviniškas patrauklumas, bet patologinis. Mane su Leninu sutaikė tik Sokurovas, tiksliau, scenaristas Arabovas, kuris pasakė, kad Leninas savo kančiomis iš dalies atpirko tą blogį, kurį suteikė Rusijai.

– Beje, bendraudamas su literatais supratau, kad didžiausią pasipriešinimą sukelia jūsų idėja išimti iš apyvartos terminą „realizmas“.

– Apibūdindamas realybę teigiau, kad tai tokia sudėtinga, plačiašakė ženklų sistema, jog normaliam žmogui sunku suvokti ją būtent kaip ženklų sistemą. Taip pat sunku, kaip „atsiminti save“, pasak Gurdžijevo. Tačiau kaip filosofas aš gerai suprantu, kad realybė – tai iliuzija.

– Tai vertinama kaip pasikėsinimas į brangiausia...

– Atsimenu, kai kartą skaičiau pranešimą Maskvos universitete, mano žmona draugei aiškino: aš įrodinėju, kad realizmas neegzistuoja. Draugė patikslino: socialistinis realizmas neegzistuoja? Ne, – atsakė žmona, – socialistinis kaip tik egzistuoja, nėra tik realizmo. O ko gi jūs norite? Žmonės skaito Darją Doncovą, ten viskas „kaip gyvenime“, tai vidutinės normos literatūra, kalba, kurią vartoja vidutinis žmogus. Pasakykite tokiam žmogui, kad realizmo nėra, ir jis neteks orientyrų.

– Jūs prisipažinote, kad nagrinėdamas Gurdžijevą ėmėte modifikuoti realybės apibūdinimus...

– Tai siejasi su šizorealybės suvokimu. Yra toks psichiatras Timas Crow ir yra jo straipsnis „Šizofrenija – kaina, kurią *Homo sapiens* moka už kalbą?“ Taigi, kai žmogus ėmė vartoti žodžius, visai nepanašius į daiktus, su juo atsitiko kažkokia genetinė mutacija, trumpasis jungimas. Tai, kad žodžiai nepanašūs į daiktus, yra „schizis“. Na, žmogus tuo momentu tapo vos vos šizofreniku – „slogos lygiu“, kaip sako Soslandas. Beje, apie tai atvirai rašė dar Ganuškinas 1914 m.: kiekvienas žmogus truputį šizofrenikas.

– Jūs pasirašytumėte po „vienuoliktąja teze apie Feuerbachą“?

– Pasąmonė sako „ne“. Nors Freudas teigė, kad tai, kas nesąmoninga, negali sakyti „ne“, aš kaip tik dabar peržiūriu šią teoriją. Ne, nieko joje keisti nereikia. Tik reikalingas ne paaiškinimas, o supratimas. Aiškinimai – tai kažkas racionalaus, išplaukiančio iš intelekto. O supratimas – tam tikras širdies ir proto ryšys, jųdviejų veikimas išvien. Filosofai turi siekti šio pasaulio suvokimo, nors jiems tai niekad ir nepasisektų. Mes taip sukurti. Be to, šis kalbinis žaidimas toks įtraukiantis ir – jeigu visiškai atvirai – malonus Dievui. Verčiau užsiimti pasaulio suvokimu nei sprogdinti pastatus, traukinius ir save pačius.

– Jus žavėjo tai, kad Wittgensteino filosofija ir gyvenimas nesiskyrė vienas nuo kito, jis išgyvendavo savąsias idėjas...

– Galiu pacituoti Russellą, kuris klausė Wittgensteino: ką tu tyrinėji – savo nuodėmes ar logiką? Wittgensteinui tai buvo tas pats. Mano knyga apie Gurdžijevą giriama pirmiausia dėl to, kad ji autobiografinė. [...]

– Kodėl Vladimirą Sorokiną laikote rašytoju Nr. 1?

– O kitų tarybinių rašytojų mes, drauge Stalinai, jums negalime pasiūlyti...

– Jeigu užeisi į knygyną, išprotėsi nuo autorių gausybės.

– Pelevinas? „Čiapajevas ir Pustota“ – taip. O štai neseniai perskaičiau jo romaną „T“ – iš pradžių įdomu, o vėliau tiesiog autoparodija. Ir Sorokinas yra parašęs blogų romanų, pavyzdžiui, „Opričniko diena“, tačiau vis tiek jis didelis rašytojas.

– Pelevinas turi absoliučią koordinačių sistemą – specifinę budizmo formą, o Sorokinas užsiima kalbos žaidimais.

– Prisiminkite, knygoje „Puota“ vienas apsakymas prasideda: „Aš, Vladimiras Georgijevičius Sorokinas, grįžau namo su slidėmis sausio šeštąją...“ Jis viską perleidžia per save.

– Aš irgi esu Sorokino gerbėjas, tačiau pastaraisiais metais jis tik save diskredituoja.

– „Bro kelionė“ man patiko. „Pūgos“ dar neskaičiau. O jūs?

– Prasiveržimų neaptikau. Bet yra rašytojų, kurie gali atlaikyti keletą raundų kovoje su Sorokinu ar Pelevinu. Tai Jurijus Mamlejevas, neseniai miręs genialusis Jegoras Radovas. Dar galima paminėti Michailą Jelizarovą, Igorį Jarkevičių, Andrejų Byčkovą...

– Su malonumu perskaitysiu.

„Nezavisimaja gazeta“, 2010.VI.24
Vertė J. V.

---

ristikas, parodydamas, kokie nereikšmingi čia yra daiktai ir žmonės, pajungti religiniam fanatizmui. Rašytojas ypač išryškina afganų mizoginišką žiaurumą (pvz., Atiko draugas Mirza liepia jam išvyti iš namų sergančią žmoną ir pasidovanoti sveiką), parodo gyvenimo džiaugsmus draudžiantį talibų ekstremizmą (pvz., Kabule viešas juokas priskiriamas prie mirtinų nuodėmių ir kt.). Šiais ir kitais turinio aspektais, kurių kai kurie šiandien jau nėra nežinomi, Yasmina Khadra įtikinamai parodo, pasak užsienio kritikų, kodėl Vakarams Afganistanas – žmogaus teisių juodoji skylė. Parodo su nemaža menine įtaiga. Jo nupiešti afganų negyvenimo vaizdai palieka ryškų įspūdį.

Kita vertus, teko skaityti, kad Yasmina Khadra nėra buvęs Afganistane. Jei tai tiesa, suprantamas tampa kitas įspūdis, kylantis skaitant romaną, įspūdis, kad kai kurie Afganistano vaizdai, vizualiai gyvi ir tikslūs, vis dėlto yra televiziniai. Pvz., Kabulo gatvės su kirbine berniūkščių, smėlingos dykumos ir kt. Kitas, netelevizines, Afganistano detales rašytojas, ko gero, sužinojo kitaip, nebūtinai tiesiogiai pamatydamas, – nebūtų karininkas, jei nežinotų apie Kabulo viešas egzekucijas ar kalėjimus ir kas dedasi mečetėje, turguje bei kt. Šie ir kiti romane aprašyti Kabulo vaizdai tikroviški, nors autentikos detalių gal ir galima pasigesti. Veikėjų psichologija vietomis atrodo rytietiška: žiauroka, impulsyvi, permaininga, iracionali. Bet esmė ta, kad visa toji autentika nėra tikrai autentiška. Tiksliau sakant, ji pateikta iš autoriaus vakarietiškos kritiško žvilgsnio perspektyvos. Skaitydamas romaną jauti, kad tai nėra afganistaniečio kūrinys. Kad rašo vakarietiškos mąstysenos žmogus, pažįstantis Afganistaną, bet ne iš vidaus (pvz., ilgasis demagogiškas mulos Baširo pamokslas mečetėje sakomas vakarietiška knygine leksika niekinant Vakarus, p. 78–80).

Kita vertus, ar afganas galėtų parašyti panašią kritišką knygą apie afganus? Ir kokia apskritai afganų literatūros padėtis tame neraštingame ir suvaržytame krašte? Islamiškame pasaulyje to pasaulio kritika – draudžiamas dalykas. Sakoma, kad į rašytojus ten žiūrima su panieka. Tad suprantamas Yasminos Khadros atsargumas kalbant apie islamo pasaulį, atsargumas, kuris, regis, jam trukdo atviriau kalbėti apie afganų žiaurumą. Ir nekeista, kad šis rašytojas karininkas ilgai slėpėsi po slapyvardžiu ir tapatybę atskleidė tik tada, kai išėjo iš karo tarnybos ir iš Alžyro persikėlė gyventi į Prancūziją.

Kad ir atsargiai, apie afganų kraštą rašytojas rašo gražia menine kalba. Yasmina Khadra tikrai turi stilių, tačiau siužetą konstruoja silpnokai. Šio rašytojo gretinimas su kitu iš Alžyro kilusiu prancūzų rašytoju Albert'u Camus, ko gero, yra nepamatuotas. Juos sieja gal tik grakštus realistinis stilius. Bet kaip Albert'as Camus aprašo žmogaus padėties beviltiškumą! „Kabulo kregždėms“ iki to toli.

Šio romano pasakojimas aiškus ir racionalus, siužetas turi labai paprastą linijinę struktūrą. Romane nėra nieko panašaus, pvz., į Salmano Rushdie pasakojimo alogišką rytietišką misticizmą. Pasakojimas rutuliojamas iš lėto, galbūt sąmoningai panaudojant retardaciją, kad parodytų lėtą afganų gyvenimo tėkmę – negyvenimą pirma laiko nykstančiame mieste. Kita vertus, dėl lėtumo pasakojimas tampa nuobodokas, stokoja aštresnės intrigos. Krinta į akis ir kitas kompozicijos trūkumas: užuot padaręs netikėtą siužeto digresiją ir papasakojęs įterptinę istoriją, rašytojas ją paverčia personažų dialogo dalimi. Dialogai dėl to vietomis per ilgi, netikroviški, patetiški.

Negali nepastebėti ir to, kaip vienpusiškai rašytojas idealizuoja afganų moteris. Romane matome jas dvi, Zunairą ir Musaratą, dviejų vyrų vieninteles žmonas, ir abi jos netipiškos, iš jų paveikslų nedaug sužinome, koks yra moterų gyvenimas iš esmės poligamiškoje afganų visuomenėje. Nežinia, kiek tikroviška egzaltuota romano moterų kalba. Tokie perdėtai egzaltuoti yra Musaratos žodžiai vyrui Atikui (kokia ji laiminga, kaip trokšta išsimaudyti jo ašarose ir kt.), kai ji supranta, kad Atikas įsimylėjo Zunairą, ir kai siūlosi mirti egzekucijoje vietoj Zunairos, kad tik jis būtų laimingas su ja. Ši kulminacinė scena ir kelios kitos scenos yra perdėm melodramiškos.

Kalbant apie romano lietuvišką vertimą, reikia pasakyti, kad jis gerai perteikia melancholišką pasakojimo toną, nykią afganų tikrovės atmosferą. Vienas vertimo neapsižiūrėjimas gal būtų tas, kad neišlaikytas nuoseklumas aiškinant afganų gyvenimo specifines realijas: vieni jas įvardijantys žodžiai (pvz., *sukas, šeša, gitunas, šuraviai, mumininai* ir kt.) paaiškinti išnašose, tačiau antroje romano pusėje tokie specifiniai žodžiai (pvz., *kadžiai, salatas*) išnašose jau neaiškinami. Ir dar: abejotinas atrodo vertimo žodis „vualis“, romane pasikartojantis ne vienąkart. Nežinau, kaip yra originale, bet gal geriau būtų buvę versti tiesiog „šydas“ ar kitaip, nes „vualis“ yra europietiškos realijos įvardijimas. Kažin ar kalbant apie afganų čadras prancūziškas „vualis“ tinka kaip jų sinonimas?

Nors turi formos ir turinio trūkumų, romanas vertas dėmesio kaip šiuolaikinės literatūros apie Artimuosius Rytus ir islamo pasaulį reprezentantas. Ne itin vykęs meniniu požiūriu. Jei vertintume pažintiniu požiūriu, informatyvesnis nei šiemet išleistos Amino Maaloufo „Baltazaro klajonės“, truputį vaikiškas irgi Prancūzijoje gyvenančio arabų kilmės rašytojo romanas apie arabų kraštus. Romanas „Kabulo kregždės“ dar reikšmingesnis pasirodytų, jei žvelgtume į jį kaip į dalį trilogijos, kurią sudaro po šio romano Yasminos Khadros parašytas *L'attentat* (2005) apie Izraelį ir palestiniečius ir *Les sirènes de Bagdad* (2006) apie Iraką. Šie trys romanai pasakoja apie Artimųjų Rytų karštuosius taškus. Nors „Kabulo kregždėse“ aprašytas Afganistanas dabar jau posttalibaninis, kitoks nei prieš keletą metų, kai buvo rašomas šis 2002-aisiais pasirodęs romanas, skaitydamas jį supranti, kodėl JAV ir kitos NATO narės dar ir šiandien deda tiek pastangų diegti demokratiją šiame anapus gyvenimo nykstančiame krašte.

DALIA ZABIELAITĖ

Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos projektas „Metų verstinės knygos rinkimai“

Laiškai iš praeities: Gardinas – Lietuvos ar Kijevo Rusios pakraštys?

Gardino miesto ir krašto istorija yra tiesiogiai susijusi su Lietuvos valstybės formavimusi. Gardinas yra ir jotvingių (sūduvių), prūsų, lietuvių, žemaičių genčių kovų su rytų ir vidurio slavais liudininkas. Vis dėlto nesama tvirtos nuomonės, ar šis miestas buvo atokiausias Kijevo Rusios valstybės įtvirtinimas ir forpostas, ar ikimindauginės Lietuvos gynybinė pilis, stabdžiusi slavų genčių, vėliau ir mongolų-totorių antpuolius. Pasak rusų istoriko Boriso Rybakovo, lėta slavų ekspansija į baltų žemes prasidėjo V a. Retai gyvenamose teritorijose nesutikdami didesnio pasipriešinimo, jie slinko į šiaurę ir pusiau asimiliavosi su baltais. Dabartiniai gudai (baltarusiai) yra labiausiai baltams papročiais ir tradicijomis gimininga slavų tauta.

A1

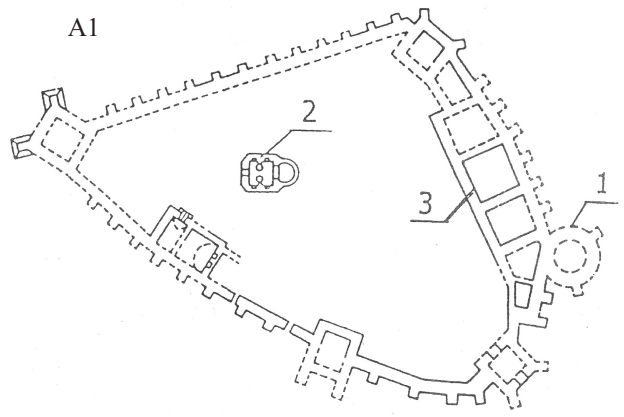

Lietuvių (ir ne tik) istorikų ir archeologų duomenimis, Gardino krašte nuo seno gyventa jotvingių (sūduvių). Istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės nuomone, šiame etninės Lietuvos pakraštyje formavosi lietuvių valstybingumas. Bychovco kronikoje (Lietuvos metraštyje) parašyta, kad Gardinas buvo įkurtas XI–XII a. Kijevo Rusios kunigaikščių, kilusių iš vikingų (variagų), užimtoje jotvingių žemėje. Galima versija, kad vikingai Kijevą bandė pasiekti Nemuno ir Pripetės upėmis. XIX a. istorikas Teodoras Narbutas veikale „Lietuvių tautos istorija“ įrodinėjo, kad „slavams, jų pasirodymo Gardino žemėse pradžioje, būtent V amžiuje, ten turėjo stovėti tvirtovė [...], gelbėjusi Užnemunės slavus nuo lietuvių ir jotvingių puolimų“. Kadangi šis istorikas yra pagarsėjęs nepatikrintomis versijomis, atlaidžiai priimkime jo žinią apie Gardino miesto ir tvirtovės atsiradimą 990 m. ir teiginį, kad šv. Brunonas buvo nužudytas Gardino apylinkėse. T. Narbutas rėmėsi žiniomis iš Adamaro veikalo ištraukos „Ditmar Merseburgski. Chron. Quedling“, rašytos lotyniškai. Apie šį įvykį ten rašoma: „Po to pakraštyje minėtos žemės ir Rusios... Boleslovui Narsiajam išvykus iš Prūsijos, po keleto dienų vyskupas Graikas į Rusią atėjo ir pusę šios provincijos atvertė į Rytų apeigų tikėjimą.“ Istorikas „nuo savęs“ paaiškino, kad netoli tuomet jau gyvavusio Gardino buvo nukankintas šv. Brunonas su bendražygiais. Tai esą padarę Rusnės lietuviai. Ne jotvingiai (sūduviai) ar prūsai, o galbūt ten gyvenę Lietuvos gyventojai lietuviai. T. Narbutas, rašydamas apie Kijevo Rusios valdymą, rėmėsi Ipatijaus metraščiu, kuriame minimas kunigaikštis Mstislavas, kartu su Gardino kunigaikščiu Vsevolodu parengęs 1132 m. žygį į Lietuvą. Gardiną valdė Kijevo Rusios statytiniai kunigaikščiai: Borisas – iki 1150 m., Glebas – iki 1168 m., Mstislavas – iki 1183 m. Paskutinis rusų kunigaikštis Jurgis Glebovičius Gardine žuvo 1240 m. nuo Kijevo Rusią užkariavusių mongolų-totorių rankų. Tame pačiame metraštyje rašoma, kad „nuo žaibo sukelto gaisro Gardinas apie 1183 m. sudegė iki pamatų kartu su mūrinėmis cerkvėmis“. Ši žinutė galėtų sudominti istorikus ir archeologus, nes medinės ir mūrinės Gardino architektūros pradžia yra paini ir prieštaringa. Lenkų mokslininkų nuomone, LDK ilgai nebuvo statomi mūriniai pastatai. Panašios nuostatos laikėsi ir Rusijos istorikai. Šiuos klaidingus teiginius įtikinamai paneigė Lietuvos mokslininkai Napalys Kitkauskas ir Stasys Abramauskas, išsamiai išnagrinėję baltiškąją (vendinę) mūrijimo technologiją, XIII a. statybose naudotų plytų dydžius. Verta abejonių ir Ipatijaus metraščio žinutė apie mūrines cerkves, statytas Kijevo Rusios valdymo laikotarpiu. Per gaisrą galėjo degti tik medinės pastatų dalys, bet ne akmenys ir plytos.

Panaši versija kilo ir dėl neva mongolų-totorių antpuolio metu sudegintos pilies. Jei Gardino pilis būtų buvusi mūrinė, totoriai ją būtų sugriovę, tačiau užpuolikai, kaip sužinome iš istoriko Motiejaus Strijkovskio ir lenkų archeologo Józefo Jodkowskio skelbtų žinių, Gardino gyvenvietę ir pilį sudegino apie 1240 m. Lietuvos istorikai pagrįstai kelia hipotezę, kad mūrinės pilies statybos pradininkas galėjęs būti žemaičių kunigaikštis Erdvilas. Plačiau apie Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vykinto brolį Erdvilą (Erdvidą) rašė istorikas Albertas Vijūkas-Kojelavičius „Lietuvos istorijoje“. Gal apie jį (ar jo bendravardį?) ir karaliaus Mindaugo amžininką Erdvilą skelbė istorikas T. Narbutas, pasinaudojęs Vilniaus vaito Augustino Rotundo sudaryta Lietuvos kunigaikščių genealogine lentele. Kitaip jis buvo vadinamas Igijumi, t. y. Užkariautoju, gyvenusiu XIII a. pirmojoje pusėje. Anot legendos, Erdvilas pradėjo statybas, prie Nemuno radęs chano Batijaus karių sudegintą gyvenvietę ir patogią vietą ant aukšto kalno piliai statyti. Atstatyta gyvenvietė buvusi pavadinta Gardinu. J. Jodkowskis, pirmasis 1932 m. ėmęs kasinėti piliavietę, nustatė, kad statinio pamatai pradėti iki 1240 m. Pirmosios mūrinės Gardino pilies statybos pradžią jis priskyrė Erdvilui (1197–1240). Jo vardas paminėtas Voluinės metraštyje tarp Lietuvos kunigaikščių, 1219 m. su Voluine pasirašiusių taikos sutartį. Haličas ir Voluinė buvo su Lietuva besiribojančios slavų kunigaikštystės, kurių valdovams teko nemenkas vaidmuo Lietuvos istorijoje. Erdvilas, sutvirtindamas taikos sutartį, už Haličo kunigaikščio Danieliaus išleido dukterį, karalius Mindaugas užkuriomis į Lietuvą pakvietė haličėną Švarną – vėliau šis tapo didžiuoju kunigaikščiu. Silpnėjant mongolų-totorių engiamų kunigaikštysčių įtakai, jų valdovais pamažu tapo lietuviai. Voluinę valdė Gediminaitis Liubartas, Gardino kunigaikštystę – Gedimino sūnus Kęstutis, vėliau jo sūnus Vytautas – su jo vadovavimu susijęs vienos iš gražiausių mūrinių pilių Lietuvoje pastatymas.

Stiprėjant Lietuvos valstybei, gausėjo mūrinių statinių, ypač piliaviečių. Atsiradusius statybų ir plytų gamybos verslus imta politizuoti siejant su civilizacijos plėtra ir tuometiniu šovinistiniu požiūriu. Sunykęs medis žemėje beveik nepalieka pėdsakų, o plytos, ypač jų mūrijimo būdas, mokslininkams net po daugelio metų gali daug ką papasakoti. Lietuva net kelis šimtmečius buvo dingusi iš politinio pasaulio žemėlapio, manyta, kad amžinai. Per viešosios nebūties laiką didžiųjų kaimynių – Rusijos ir Lenkijos – mokslininkai spėjo pasidalyti Lietuvos paveldą, net kultūros ir istorijos šaltinius. Rašydamas apie Vilniaus krašto (ir apskritai apie ikikrikščioniškosios Lietuvos) istorinius statinius, Vilniuje gyvenęs lenkų profesorius Juliuszas Kłosas teigė, kad „pagoniškoje Lietuvoje [...] lietuviai nepažino mūro statybos arba bent jos nenaudojo“. Ši lenkų profesoriaus nuomonė pažadino Lietuvos pilių ir ankstyvosios mūro statybos technologijų tyrinėtojo N. Kitkausko norą pa-

A2

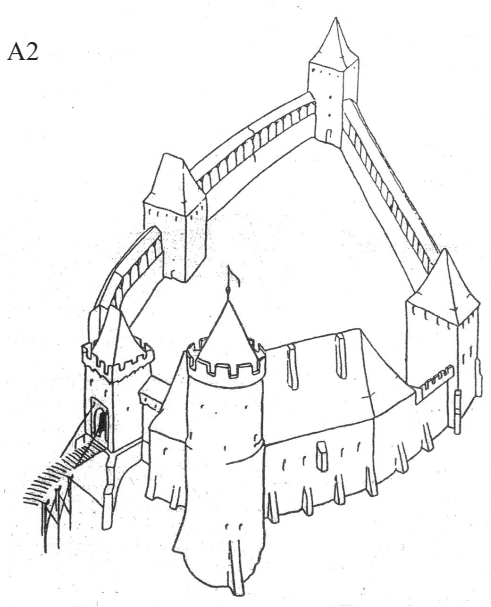

grįsti teiginį, kad ikimindauginiu laikotarpiu buvo mūro statinių, taip pat nustatyti pirmuosius statytojus. Į Gardino pilies statybos laiką tyrinėtojas pažvelgė kitu rakursu. Įtikinamą požiūrį šis architektas išdėstė straipsnyje „Mūras su baltiškąja plytų perriša Lietuvoje“. Be mokslinio, analitinio „baltiškojo“ plytų klojimo būdo su akmenų rieduliais pagrindimo (toks yra ir ankstyvųjų Gardino statinių), N. Kitkauskas iškėlė įdomią prielaidą, kad prie senųjų XIII a. Gardino statinių žinias ir rankas galėjo pridėti persikėlėliai iš Prūsijos. Prielaidą iš dalies grindė istorinės žinios, archeologiniai radiniai. Istorikas Edvardas Gudavičius „Lietuvos istorijoje“ mini žinias apie tai, kad LDK Traidenis 1276 m. pietų Lietuvoje ir Juodosios Rusios pilyse įkurdino iš Prūsijos pasitraukusius bartus. Anksčiau buvę vergai priverstinai dirbo kryžiuočių pilių statybose, mokėjo mūryti. 1274–1277 m. į Lietuvą pasitraukė nemaža dalis skalvių ir nadruvių. Jie, panašiai kaip ir daugelis kitų prūsų, įsikūrė Žemaitijoje ir Kauno apylinkėse, tiesa, dalis nadruvių apsigyveno rytų Lietuvoje. Ten jie įkūrė karines gyvenvietes, sustiprino Lietuvos pasienio gynybą. 1276–1279 m. Voluinės kunigaikščiai Mstislavas ir Vladimiras (kartu su Haličo kunigaikščio sūnumi Jurgiu ir jiems talkinančiais Mamšejaus vadovaujamais mongolais-totoriais) puolė Lietuvos valdas. Apgulusius Gardiną antpuolio dalyvius nuvijo staigus prūsų įgulos išpuolis. N. Kitkauskas nustatė, kad su šiais įvykiais galbūt buvo susiję Gardino aukštutinės pilies gynybiniame aptvare stovėjusio apvalaus bokšto (donžono) pastatymo laikas ir aplinkybės. Tyrinėtojas yra įsitikinęs, kad bokštas buvo statytas XIII a. Tokios pat nuomonės laikėsi ir rusų istorikas S. Orlovskis 1910 m. straipsnyje, išspausdintame leidinyje „Grodnenskaja starina“. Rusų metraščiuose taip pat minimas „stulpas“ (bokštas), kurį „gynė prūsai“. Galima prielaida, kad bokšto gynėjai buvo 1240 m. jį pastačiusių prūsų statybininkų palikuonys.

B

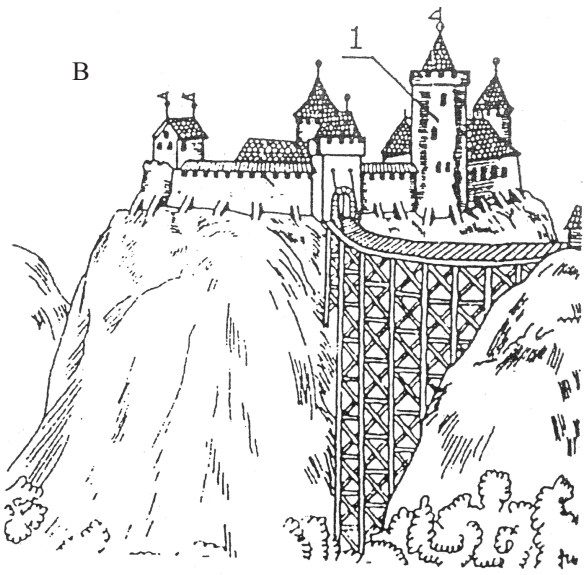

Gardino kunigaikštystė žymi ir tuo, kad šioje žemėje augo Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas. Bychovco kronikoje rašoma: „Didysis kunigaikštis Vytautas anuomet valdė Lucką ir visą Voluinės žemę, o Lietuvos žemėje – savo tėviškę.“ Iš paaiškinimo sužinome, kad Vytauto tėviškė buvo Gardino kunigaikštystė, kurią tėvas Kęstutis jam paskyrė ne vėliau kaip 1376 m. Gardino Aukštutinės pilies statyba buvo tiesiogiai susijusi su Vytauto valdymu. Kaip ji galėjo atrodyti, matome iš kelių rekonstrukcijos piešinių ir plano, kurį sudarė lenkų architektas restauratorius Jarosławas Wojciechowskis. Taip pat pasinaudota 1568 m. graviūra. Manau, dabar gana neblogai galime įsivaizduoti, kaip pilis atrodė ankstyvaisiais viduramžiais. Aukšta akmenų ir plytų siena aptverta pilis saugojo kunigaikščio rūmus, bažnyčią. Sienos tarpsniuose buvo keturi keturkampiai įgulos bokštai, viename iš jų buvo įrengtas pakeliamasis tiltas, ant aukšto kalno pastatytą pilį jungiantis su kita aukšta kalva. Ginantis tiltas galėjo būti sudegintas ar greitai nugriautas į gilų tarpeklį. Jau minėtas XIII a. statytas apvalusis bokštas sienomis jungėsi su kunigaikščio rūmais, rusiškai vadintais *terem*. XX a. pradžioje pradėjus pilies atkasimo ir archeologinių paieškų darbus buvo nukastas nemažas kultūrinio sluoksnio klodas, jame J. Jodkowskis, vadovavęs kasinėjimo darbams, rado daug plytų iš įvairių Aukštutinės pilies statinių ir plytų ženklų (1934 m. tai aprašė straipsnyje „O znakach na cegłe „teremu“ książęcego“). Nuvalius žemių ir kalkių likučius ant plytų pastebėti įvairiomis priemonėmis įrėžti ar formose išspausti ženklai. Kasinėdamas Vilniaus Žemutinės pilies teritoriją, archeologas Adolfas Tautavičius taip pat rado XV–XVI a. plytų su kitokiais įrėžtais ženklais. Dvi plytos su meistrų įrėžtais ženklais rastos 1933 m. restauruojant Šv. Onos bažnyčią Vilniuje.

Vytauto Gardine statyta pilis yra vienas iškiliausių lietuviškos pilių architektūros ir statybos paminklų. Rusų archeologo Nikolajaus Voronino nuomone, jos statyba 1402–1403 m. kryžiuočiams neleido pulti Gardiną.

ARŪNAS KAZYS KYNAS

Gardino Aukštutinė (Senoji, Vytauto) pilis: A1 – pilies planas (pagal J. Wojciechowskį), A2 – pilies piešinys, B – pilies rekonstrukcija remiantis 1568 m. graviūra (pagal M. Tkačiovą). 1 – apvalusis XIII a. antrojoje pusėje statytas bokštas, 2 – Aukštutinė bažnyčia, 3 – kunigaikščio rūmai

Retrospekcija

Paprūsės lietuvininkai

Mano senoliai, Paprūsės lietuvininkai (evangelikų liuteronų tikėjimo), gyveno dabartinio Šilutės rajono žemaitiškoje dalyje – Gardamo *miestalyje*.

Senolis – Gustavo sūnus Augustas Gocentas (1871.VIII.8 Gardame–1935.III.31 ten pat) – apie 1891 m. vedė Mariją Katrę Endrulytę. Užaugino 9 vaikus: Martyną, Augustą, Joną Jurgį, Anę, Marę, Katrę, Martą, Elzę ir Albertą Kristupą. Su jaunesniu broliu Jonu pasidalijo tėvų ūkį pusiau. Stropiai dirbo žemę, kurią iš brūzgynų pavertė dirvomis, gaudavo gerą derlių. Didelę šeimą reikėjo ne tik pamaitinti, bet ir aprengti, apauti. Daugelį metų lupo akmenis ir vežė juos parduoti į Prūsus, kur buvo tiesiami plentai. Įsiskolino, tad porą metų (išvyko 1907 m.) dirbo Amerikoje metalo fabrike. Siųsdavo pinigus žmonai. Grįžęs nusipirko *rusvelkį* (*rosverkį*, maniežą) su kuliamąja mašina, arpą ir sieninį laikrodį su briedžiu. Taip pat iki Pirmojo pasaulinio karo žydams kaip ir kiti mažažemiai ūkininkai vežiodavo prekes (žąsis, antis, mediena) į Prūsus, o linus ir sėmenis – net į Rygą. Tada gerai gyveno, pinigų netrūko.

Buvo aukštas, *štarkus* (stambus). Labai mėgo ir sodino gėles darželyje, o viduje visos palangės būdavo gėlių vazonais nustatytos. Užveisė didelį sodą, turėdamas laiko kalviavo, pasidarydavo visus namų apyvokos daiktus, įrankius – „buva pusi kalvi, pats nadirba tik ratų“. Kairiarankis, vokiškai nemokėjo, neraštingas, tik pasirašyti išmokė sūnus Jonas ar Albertas. Visai sukiužus senajai trobai, statėsi naują. Pasistatė ir *skūnią* (daržinę), ir klėtį (kalvę-kamarą). Buvo labai darbštus, anksti keldavo, primaldavo girnomis miltų. Į Švėkšną, sūnui Albertui gimnazijoje besimokant, pėsčias 12 km nunešdavo maisto, gailėdamasis pavargusių arklių. Buvo kaimo sueigoje išrinktas seniūnu.

Per didžiąsias šventes ar sekmadieniais šeima giedodavo, nes į pamaldas Naumiesčio evangelikų liuteronų bažnyčioje nebuvo jau taip paprasta nuvažiuoti (6 km, eidavo ir pėsčiomis), ypač pabjurus keliams. Namuose vykdavo ir *surinkimai* (naminės pamaldos). Kadangi senolis nemokėjo skaityti (augo be tėvo, dingusio Prūsuose), giesmes, kurias dažniau giedodavo, mokėjo atmintinai. 1935 m. vasario 18 d. pasirašė naminį testamentą, pagal kurį sodybą ir du trečdalius žemės (7,5 ha) paliko dukrai (mano Mamytei) Martai Gocentaitei (Žemaitaitienei).

Marija ir Augustas Gocentai Gardame prie trobos. 1933.
Jono Jurgio Gocento nuotrauka

Kai mirė (nuo skrandžio vėžio), senovišku papročiu buvo pašarvotas baltomis įkapėmis – apklotas balta paklode. Tai reiškė, kad žmogus tarsi užmigęs ir nepabudęs.

Senolė Marija Katrė Endrulytė (1872.III.25 Balsėnų k., Švėkšnos vlsč.–1954.I.2 Tauragėje) buvo geros širdies – kai tėvai išvažiuodavo į turgų, samdiniams paruošdavo geresnio maisto. Mokėjo ir vokiškai, galėjo skaityti spausdintą ar rašytą tekstą, tačiau rašyti nemokėjo (tik pasirašyti išmokė sūnus Albertas). Mėgo giedoti *(giedorka)*, jauna lankė bažnyčios chorą, mokėjo ir liaudies dainų, turėjo siuvamąją mašiną „Singer“, buvo gera audėja. Labai tikinti. Kai žaibas nutrenkė vienintelę juodą karvę (vyras uždarbiavo Amerikoje), nusigando, atsiklaupė, pasimeldė ir pasakė: „Gerai, kad tik ne vaiką [Joną – *A. Ž.*] nutrenkė! Karvę kaip nors ir vėl nusipirksiu.“ Ji kur eidavo, visados pasimelsdavo, pagiedodavo. Sakydavo: „Bet reikia nusitikėti Dievu – neturi ir vėl turėsi“ arba „Dievas davė, atėmė ir vėl duos.“ Vis giedodavo 427 giesmę „Pagirts’ būk, mielas Jėzuli“. Dar labai mėgo 335 giesmę „Saulelė nusileido jau“ (mokėjo beveik visų giesmių melodijas, o jų giesmyne apie 500!).

Abu palaidoti evangelikų kapinėse Žemaičių Naumiestyje.

ALGIRDAS ŽEMAITAITIS

Mums rašo

Išliksime

Mūsų tarpukario dailininkas Antanas Žmuidzinavičius keliavo po pasaulį, piešė Lietuvos peizažus, juos mielai pirko žmonės. Grįžęs tėvynėn kartojo ir kartojo: koks gražus mūsų kraštas, padabintas piliakalniais ir miškais, ežerais ir upėmis, mariomis ir jūros krantais – tokių vietų žemėje niekur nemačiau.

O mūsų dabar vis mažėja ir mažėja...

Gimsta daugiau, tačiau daug išvažiuoja baltesnės duonos ieškoti. Pirmiausia išvyksta darbštesni, išsimokslinę jaunuoliai. Dauguma ilgai negrįžta.

Bet aš tikiu, kad ateityje Lietuvoje gyvens bent šeši milijonai gyventojų.

Pirmieji sugrįš į namus (jau grįžta) pas savo paliktus vaikus pasaulinės krizės išvarytieji.

Atvyks iš Izraelio litvakai (šios valstybės plotas triskart mažesnis nei mūsų). Praturtins Lietuvos kultūrą, mokslą, plėtos prekybą. Atsiras gal net Nobelio premijos laureatų.

Keliautojas Antanas Poška pasakojo, kaip jis 1929 metais dovanotu motociklu išvyko į Indiją (pas rašytoją R. Tagorę), nusigavo į Baltistaną – ir ten galėjo susikalbėti lietuviškai, nes vietiniai gyventojai neprarado savo kalbos, rengėsi rūbais, panašiais į mūsų tautinius... Ten, Pakistano ir Indijos pasienyje, dabar vyksta karas. Taigi mes pakviesime juos, skurdžius, ir jie atvyks su savo gausiomis šeimomis ir dirbs, kad tik galėtų išgyventi.

Dar pakviesime iš Afrikos aukštaūgių juodaodžių (ne pigmėjų) ir po keleto metų tapsime pasaulio čempionais.

Nelabai gal nuskriausime Kiniją, kai paprašysime atvykti pas mus ir kokį kinų milijoną. Jie labai darbštūs, sąžiningi ir lietuvių kalbą išmoksta greitai (vaikai – per kelis mėnesius). Kinai mus išmokys, kaip reikia daug dirbti, o ne aimanuoti kasdien keikiant parlamentą ar vyriausybę.

Mano senelis prieš Pirmąjį pasaulinį karą išvyko Amerikon, užsidirbo dolerių ir nusipirko Lietuvoje 60 hektarų žemės – užaugino septynis sūnus ir vieną dukterį.

Tegul šiandien tie lietuviai, kurie dėl įvairiausių priežasčių negali grįžti tėvynėn, sendami susimąsto: gal Dievas vis dėlto leis jiems bent numirti Lietuvoje, kurią jie paliko, net kalbą pamiršo, protą ir rankas atidavė svetimiems?..

Priimsime ir juos šioje šventoje žemėje.

STANISLOVAS TOLIŠIUS

P. S. „Šiaurės Atėnus“ skaitau nuo pirmojo numerio. Patinka beveik visi straipsniai. Ir jeigu bent vienas mūsų sūnus palaidūnas grįš į tėvynę arba bent vienas svyruojantis nebeišvyks iš Lietuvos – ne veltui būsiu užėmęs skiltį laikraštyje.

MARK BATTERSON

Mėgavimasis skaičiais

Skaičiai yra pavojingas dalykas. Jie padeda mums daug ką išmatuoti, tačiau ne visada sveika ar šventa matuoti dvasinius dalykus. Viena vertus, žmones skaičiuojame todėl, kad žmonės yra svarbūs. Tai suprantama. Tačiau, kalbant apie bažnyčias, čia glūdi didžiulis pavojus. Skaičiai gali paskatinti didžiavimąsi arba pavydą. O bet kuris iš šių dalykų dvasiškai suės tave gyvą.

Įdomu, kad žmonių skaičiavimas buvo vienas karaliaus Dovydo nusižengimų. Antrosios Samuelio knygos 24 skyriuje jis liepia Joabui surašyti žmones. Joabas jo įžvalgiai paklausia: „Kamgi mano viešpats karalius nori tai daryti?“

Dovydas skaičiavo ne šiaip sau. Jis tuo mėgavosi. Nors neatrodo, kad taip buvo visuomet. Kai tauta šokdama dainavo, kad Dovydas užmušė dešimtis tūkstančių, tai jo puikuotis nepaskatino, tačiau laikui bėgant šis tas pasikeitė. Dovydas kliovėsi skaičiais. Dovydas mėgavosi skaičiais. Skaičiuojama buvo dėl pasipuikavimo. Po surašymo Dovydą apėmė širdgėla, kam jis skaičiavo savo žmones, tačiau buvo per vėlu. Kokia bausmė už skaičiavimą ištiko Dovydą? Dievas iš šio skaičiaus atėmė septyniasdešimt tūkstančių.

Kokia šio pasakojimo esmė? Žiūrėk, dėl ko skaičiuoji. O jei matai, kad tai skatina didžiavimąsi arba pavydą, liaukis skaičiavęs. Viešpats su niekuo nesidalins savo šlove!

„The Christian Post“, 2010.VII.7
Vertė Kęstutis Pulokas

Neturiu iliuzijų

Neturiu iliuzijų, nes nelabai suprantu, ką tai reiškia. Protingiausia, aišku, būtų pažiūrėti į žodyną. Taip, lotyniškai *illusio* – išjuokimas; apgaulė: 1) įsivaizdavimas, matymas ar suvokimas neadekvačių objektų, realiai neegzistuojančių; 2) tikėjimas nerealiais dalykais; 3) *prk*. nepagrįsta viltis, neįvykdoma svajonė.

Tada turiu. Net būtų galima teigti, kad aš pati esu gryna iliuzija, nes kiti tik įsivaizduoja mane esant, gyvenant, kalbant, žiūrint ir matant. Iš tiesų aš nei gyvenu, nei kalbu, nei žiūriu, nei matau.

Esu kažkoks rūkas, paleistas į šį pasaulį, kad ne tik kitus, bet ir save gluminčiau.

Pienių pūkai pavasariui įsisiautėjus.

Žydinčių liepų kvapas tylų vasaros vakarą. Nepasisemsi, neįsipilsi į flakonėlį, nepasikvėpinsi taip, kad žemę primintum.

Plaukėjantys rugiai.

Betgi jūs nežinote, kaip jie plaukėja, kokią optinę apgaulę sukuria tos iš bamblių lendančios varpos. Atrodo taip, lyg iš paties dangaus gelmių būtų nusileidęs iš švelniausių siūlų nunertas debesėlis ir pakibęs virš rugių. Jo nei paimti negali, nei kišenėn įsidėti. Ne kiekvienas pajėgus ir pamatyti jį, nes ne kiekvienas turi laiko sustoti vidury laukų ir mesti žvilgsnį į tolį. Kelias traukia. Kelias, kuris veda į kokį nors vienadienį tikslą: nuvežti, parvežti, susitikti, pamatyti, pasirodyti, nusivilti, apvilti, pirkti, parduoti. Jis neleidžia sustoti. Mes visada kelyje ir niekada ant kelio. Todėl skaudžiai skrodžiame bet kokius rūkus ir bet kokius debesėlius, pamiršę, kad ten, toli arba arti, destis kiek kelio kuriam atmatuota, stūkso aukšta aukšta gal geležinė, gal gelžbetoninė siena, kuri mus, oi, kaip skaudžiai perskros.

Tikra iliuzija esu šioje baigiamoje išasfaltuoti žemėje, pasipuošusioje plastikinėmis ir genetiškai modifikuotomis gėlėmis, oi, ne gamtos stilistų sumodeliuotais medžiais.

Ir tu taip pat – neturi iliuzijų, bet pats esi iliuzija. Lengvai perskrodžiamas, panašus į miglą, rūką, debesėlį, aromatą. Nesantis, negyvenantis, nekalbantis, nežiūrintis ir nematantis, nes viskas tėra iliuzija.

Neturiu charakterio

Neturiu charakterio. Apie tokias kaip aš sako: ant palinkusio gluosnio visos ožkos... Skaudu girdėti. Aišku, pradedu rypauti. Tada vyras rikteli: parodyk charakterį vienąkart... Neišmanėlis. Kaip aš galiu parodyti tai, ko neturiu? Charakteris ne koks daiktas, parduotuvėje nenusipirksi. Ir per vardadienį ar gimtadienį niekas jo nepadovanos. Tau tik pirkti terūpi, jei parduotuvėje nėra, tai jau iš viso nėra, vėl ginčijasi vyras, nors nėra čia ko ginčytis, aš, nors ir be charakterio, esu protinga, žinau, kad ne viską, oi, ne viską galima nusipirkti ir kad ne viską, ko norėtum, gausi dovanų per gimimo ar vardo dieną. Vos tik peržengia koks nors sveikintojas su gėle rankoje mano, sukaktuvininkės, varduvininkės, slenkstį, tuoj pat iš jo burnos pabyra laimės paukščiukai. Gaudau juos, bet niekaip nepagaunu. Tik purpt purpt. Turbūt pro langą išskrenda. Greičiau pro plyšius, nes langai žiemą paprastai būna uždaryti (mano ir vardo, ir gimimo dienos žiemą, viena šalia kitos). Sakysite, plyšius galiu užklijuoti? *Nea*. Negaliu. Bijau, kad vyras neužkluptų manęs beklijuojančios. Tada sakys, kad aš ne tik charakterio, bet ir proto neturiu. Mat esu jam papasakojusi istoriją apie mergaitę, kuri per praktiką pionierių stovykloje laikraščiais užklijavo visus grindų plyšius – kad pionieriai neįlįstų. Istorija, be abejo, graudi, bet mano vyras neturi širdies, o tų, kas jos neturi, graudulys neapima. O kad charakterio paukščiukai pabyrėtų iš to, kuris peržengė mano namų slenkstį su gėle rankoje, dar taip nebuvo. O gal ir gerai, kad nebuvo? Gal jis nežino, kad man jo trūksta? Geriau, kad nežinotų, nes juk visiems aišku, ką žmonės galvoja apie ko nors stokojančiuosius. Nelabai gerai, kad ir apie laimės stoką nujaučia. Bet kam ji per kraštus byra? Tai ir taiko pirštu į dangų.

Taip ir gyvenu. Be charakterio. Kaip gluosnis palinkęs... Verdu, skalbiu, mazgoju, renku vyro *muterkas* ir kraunu į stalčių. Nebetelpa. Tos mažosios, nago, piršto didumo, dar šiaip taip, bet tos sulig ranka – niekaip. Neiškentusi paimu didžiulį maišą, išverčiu į jį visą stalčių, o tai, kas netilpo, šiaip taip nutempiu į koridorių ir atremiu į duris. Atsisėdu į fotelį, pasiimu knygą, aišku, apie gyvenimą, apie meilę, apie laimę, apie charakterį. Reikia pasidžiaugti, kad bent kiti turi tai, ko aš stokoju.

Kur buvęs, kur nebuvęs, ir manasis parsibeldžia. Stumia duris.

– Čia dabar kas? – susinervina.

– Kas, kas? *Muterkos* tavo. Perlipti neįmanoma, iš stalčiaus veržte veržiasi. Greičiau išvežk kur nors, – susinervinu ir aš.

– Nerodyk charakterio, – rikteli.

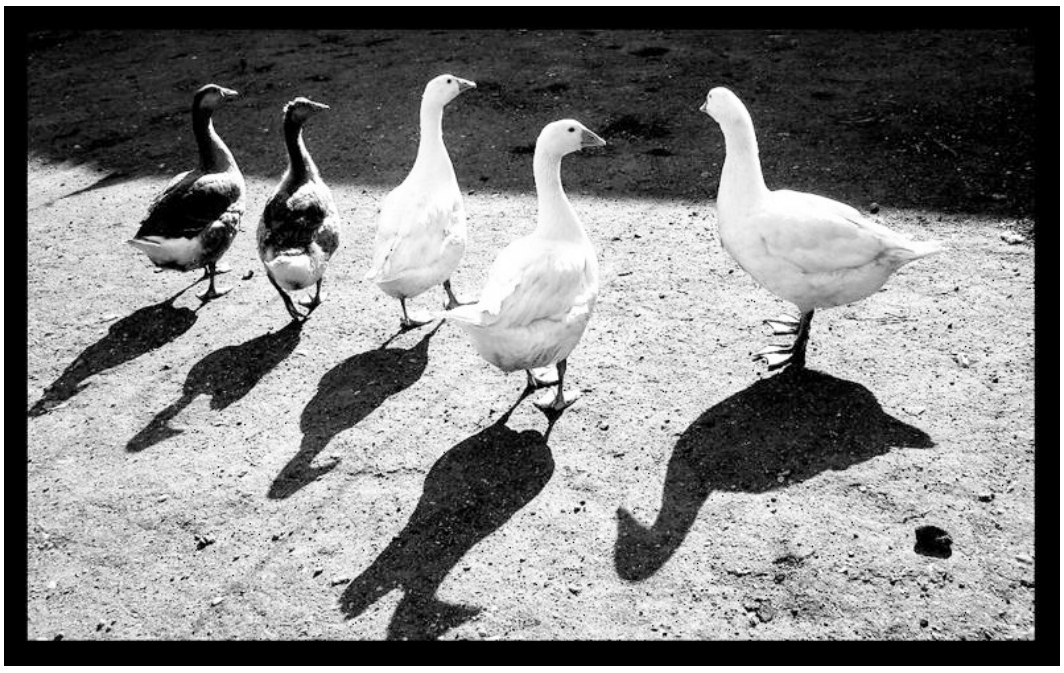

Viktorijos Miknevičiūtės nuotrauka

Neturiu katino

Neturiu katino. Jeigu turėčiau, jis būtų rainas. Mano namai būtų jo namai, aš jam suteikčiau visišką laisvę. Galėtų karstytis užuolaidom, draskyti mano sofą, voliotis mano darželyje. Katinai pripažįsta tik tris teritorijas: namų erdvę (paprastai prisileidžia kiekvieną), kiemo erdvę (paprastai prisileidžia tik šeimininką, -ę), svetimą erdvę (nieko neprisileidžia). Todėl aš tikrai nevežčiau jo niekur iš namų – nei į kirpyklą, nei į gydyklą, nedažyčiau plaukų, nekarpyčiau nagų, neatimčiau mylėjimosi teisės ir sintetinio maisto nepirkčiau. Aš palydėčiau jį išeinantį, jis palydėtų mane, aš laukčiau jo grįžtančio, jis lauktų manęs. Jis atsigultų man ant kelių, aš jį glostyčiau ir nė kiek nesupykčiau, jeigu kiek nors krimstelėtų. Miegočiau su juo kartu, po viena antklode. Tylus jo murkimas skambėtų man kaip nuostabiausia pasaulio muzika, užmigčiau be knygų ir be simfonijų. Vėl pradėčiau megzti. Kad katinas turėtų su kuo žaisti. Jis kaip viesulas skraidytų su siūlų kamuoliais, o aš, jeigu supykčiau, iš karto atleisčiau, kai tik jis uodega vos vos prisiliestų prie mano kojų. O jeigu į svečius ateitų kokia nors kaimynė su šuniu, maniškis iškart išakėtų įžūlų jo snukį už tai, kad valkiojasi pakiemiais, ir, užėmęs aukščiausią poziciją namuose, ramiai praustųsi dailų savo snukutį. Žinau, kad katinai mėgsta pasiknaisioti po puodus, užlipti ant stalo, kai šeimininkai nemato, ir nugvelbti ką nors. Specialiai palikčiau visokių gardėsių, kad katinas neprarastų ir tos katiniškos savybės. Priešingai negu mano draugė, kuri sakosi įsigijusi šunį, o ne katiną vien dėl to, kad pati nori vadovauti, o ne kad jai vadovautų, aš visiškai paklusčiau katino valiai. Juk vis tiek kas nors man turi vadovauti, todėl norėčiau, kad tas kas nors būtų katinas. Nesigėdyčiau savo sudraskytų rankų, plaukais aplipusių drabužių, nes turėti švelnų ir tylų draugą – tikra palaima. Visiems pasakočiau apie savo katiną ir atrodyčiau laiminga.

Bet aš neturiu namų.

Neturiu draugų

Neturiu draugų. Ne visada. Tada, kai nesiseka. Ne todėl, kad paprastai nuo nelaimingo žmogaus nusigręžiama, nes jis nenaudingas. Todėl, kad nepatinka, kai guodžia ir siūlo įvairius išėjimo iš sumautos duobės variantus. Tada pakvimpa saldumynais ir aš smengu į kelis-kart gilesnę sumautą duobę.

Prisimenu tokiais atvejais vieną moterį. Išsiskyrusi su vyru lietuviu, nes abu buvo raguoti, ji ištekėjo už saldaus beragio ruso. Jau tokio saldaus būta, kad jų gyvenimas virto tikra tragikomedija. Būdavo, trinasi ir trinasi aplinkui, moteriškė neapsikentusi sako:

– Atsibodai, vis prie sijono ir prie sijono.

– Na, tai ką man dabar daryti? – nesupranta tas.

– Eik, pauogauk, pagrybauk, – įspraudžia į rankas krepšį (o gyveno Vilniaus centre).

Pagrybavęs, pauogavęs ir vėl trinasi.

– Laikraščius paskaitytum, ar ką... – nebežino, ko griebtis, moteriškė.

– Tai kad jau perskaičiau, – aiškinasi.

– Tai papasakok, – duoda naują užduotį.

Tas paima laikraštį ir vartydamas pasakoja.

Bet viršūnė, kuri ir man labai svarbi, buvo ligoninėje. Moteriai nupjovė krūtį. Nepasisekė, bet moteris jau prieš operaciją susitaikė su likimu. O jos gerasis vyrelis sėdi palatoje prie lovos ir rauda:

– Vargšele tu mano, tau papuką nupjovė...

Nežinau, kiek laiko ji klausėsi to rečitatyvo, tik žinau, kad vienąkart neištvėrė.

– Nustok bliauti, – suriko. – Juk man papuką, o ne tau pimpalą nupjovė.

Nors ir jis sykį apkarto, bandė parodyti ragus. Lietuvoje pakilus atgimimo bangai, nebėjo nei uogauti, nei grybauti, tiesa, laikraščius skaitė ir pasakojo bei komentavo neprašomas, tik vis mosavo rankom ir rėkė, kad po lenkų padu negyvens. Banga pakilo ir nuslūgo, o jis ir vėl trynėsi kaip trynęsis, nors ir po lenkų padu.

Jei mano telefonas manęs neprišaukia, o durų neatidarau, – man nesiseka. Nenoriu, kad kas trintųsi apie sijoną, nenoriu tragikomedijos, bijau, kad galiu neištverti ir surikti:

– Nustokit bliauti...

GILBONĖ

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Direktorius: Žydrūnas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392–7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1600 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai;**www.satenai.lt.**

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16–osios g. 31, 20131 Ukmergė.

**„Šiaurės Atėnus“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).**

*Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.*

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

9 771392 776019